

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Andrea Štusáková

Odlehčovací služby pro pěstouny v Pardubickém kraji

Respite service for foster carers in the Pardubice region

2014

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala za odborné vedení při řešení dané problematiky vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Mgr. Haně Pazlarové, Ph.D. Dále pak děkuji Mgr. Aleně Saidlové a dalším lidem z neziskové organizace Amalthea za jejich rady a čas, který mi věnovali. V neposlední řadě děkuji všem respondentům za vstřícnou spolupráci.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V.....dne.....

.....

Andrea Štusáková

Abstrakt

V této bakalářské práci se z širšího hlediska zaměřuji na problematiku pěstounské péče, konkrétně pak na právo pěstounů na dovolenou. Cílem práce je pojednání o důvodech, které vedly k legislativnímu ukotvení tohoto práva a dále pak zmapování možností pěstounů na území Pardubického kraje. Práce tedy nejprve teoreticky popisuje výše zmíněné důvody a poté, v praktické části, nabízí pohled tří stran činných v této oblasti. Za pomoci rozhovorů jsem zjišťovala pohled pěstounů na tuto problematiku, způsob práce orgánu-sociálně právní ochrany dětí a nestátních neziskových organizací. Na základě zpracovaných informací je možné blíže se seznámit s názorem pěstounů na jejich právo na dovolenou, nahlédnout na práci orgánů sociálně-právní ochrany dětí v této oblasti a zjistit, jaká je nabídka odlehčovací služeb a vzdělávání nestátních neziskových organizací v Pardubickém kraji.

Abstract

The broad aim of this thesis is to consider the issues of foster care, specifically a foster parents' need for holidays. The aim is to discuss why legislation regarding holidays for foster parents was needed and to see what options are available for foster parents in the Pardubice region. The work first describes the above considerations, then the practical element, offering a view of the three parties working in this field. Research was conducted to examine foster parent's views on the ways in which both government and non-governmental organizations work. Based on the research conducted it is possible to understand the views of foster parents and their legal right to holiday and to look at the work of social-legal protection of children in this area and find out what respite services and education are offered by NGOs in the Pardubice region.

Klíčová slova:

Pěstounská péče, právo pěstounů na dovolenou, specifika dětí v náhradní rodinné péči, nestátní neziskové organizace, odlehčovací služby, služby na podporu rodiny

Keywords:

Foster care, right of foster parents on holiday, specifics of children in foster care, non-governmental organizations, respite services, family support services

Úvod.....	7
Teoretická část	9
1 Specifika náhradního rodičovství	9
1.1 Biologické a náhradní rodičovství	10
1.2 Specifika dětí v náhradní rodinné péči.....	11
1.2.1 Psychická deprivace.....	12
1.2.2 Teorie attachmentu	13
1.2.3 PBSP	14
1.2.4 Obtíže dětí v pěstounské péči.....	148
1.3 Terapeutické rodičovství.....	18
1.4 Proč si pěstouni potřebují odpočinout.....	19
2 Pěstounství jako služba státu	22
2.1 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí.....	22
2.2 Práva a povinnosti pečujících osob v evidenci	25
2.3 Právo pěstounů na dovolenou	26
3 Služby pro rodiny s dětmi.....	27
3.1 Definice odlehčovacích služeb.....	27
3.2 Aktivity k podpoře rodiny	28
Praktická část	31
1 Úvod do praktické části	31
1.1 Cíle	31

1.2	Vzorek	31
1.3	Metoda sběru dat	32
2	Výstup.....	34
2.1	Rozhovory s pěstounkami	34
2.1.1	Shrnutí.....	43
2.2	OSPOD.....	44
2.3	Nestátní neziskové organizace	44
3	Závěrečná diskuse	53
	Závěr	55
	Literatura.....	57
	Seznam příloh	59
	Přílohy.....	60

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou náhradní rodinné péče, konkrétněji se pak zaměřuje na jeden z bodů zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů a to na právo pěstounů na dovolenou. Cílem práce je odůvodnit význam tohoto práva, dále pak zjistit, jakým způsobem naplňují toto právo orgány sociálně-právní ochrany dětí a nestátní neziskové organizace v Pardubickém kraji.

Jaká specifika s sebou přináší náhradní rodičovství a v čem se liší od biologického, popisují v první kapitole teoretické části. Více se zde zaměřuji na motivace a potřeby lidí, kteří si zvolili stát se pěstouny. Děti, které byly přijaty do náhradní rodiny, jsou téměř vždy negativně ovlivněny okolnostmi z počátku jejich života. Odborníci působící v oblasti náhradní rodinné péče se mohou opřít o významné teorie, některé z nich jsou blíže popsány v podkapitole 1.2. *Teoretické části*. Věnuji se zde zejména teorii deprivace, attachmentu a psychoterapeutickému směru Pesso-Boyden system psychomotor therapy, jež jsou podloženy výsledky zkoumání psychických potřeb v raném dětství. To, jak determinuje vývoj člověka, jestliže nejsou naplněny jeho psychické potřeby, více rozebírám v dalších částech této kapitoly.

Novela zákona č. 359/199 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí s sebou přináší několik změn týkajících se mimo jiné náhradní rodinné péče. V druhé kapitole se více věnuji těmto změnám. Popisují legislativní zakotvení spolupráce pěstounů s organizacemi pověřenými k výkonu pěstounské péče, dále pak práva a povinnosti pěstounů a samostatně v kapitole 2.3 *Teoretické části* hovořím o právu pěstounů na dovolenou.

Český stát využívá k péči o rodinu několik nástrojů, jedním z těchto nástrojů jsou služby pro rodiny. Jakým způsobem jsou tyto služby členěny a zprostředkovány rodinám, popisují ve třetí kapitole. Zabývám se zde také definicí odlehčovacích služeb.

Cílem praktické části této práce je zjistit, jak nahlíží pěstouni na své právo na dovolenou, v jakých situacích mají největší potřebu odpočinku a co v této oblasti dále navrhují. Abych zjistila tyto informace, oslovila jsem několik pěstounů a pomocí metody polostrukturovaných rozhovorů se dotazovala na dané téma. Dále jsem pak zjišťovala, jakým způsobem naplňují právo na dovolenou pěstounů orgány sociálně-právní ochrany dětí v Pardubickém kraji.

Třetím subjektem, který je činný v této problematice jsou nestátní neziskové organizace, součástí mého výzkumu je zjistit, jak ony plní svoji povinnost, jestliže uzavírají s pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče.

Literatura, která je v této práci použita, se týká především problematiky náhradní rodinné péče, jde o díla zaměřená na deprivaci v dětství, příručky pro pěstouny, legislativní normy a další literaturu z oblasti psychologie a sociální práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SPECIFIKA NÁHRADNÍHO RODIČOVSTVÍ

Zkušenosti posledních desetiletí ukazují, že se populace dětí přicházejících do veřejné péče podstatně změnila – sirotci skoro vymizeli a děti odložených nebo zcela opuštěných je jen patrný počet. Naopak přibylo dětí z rozvrácených a rozpadlých rodin, dětí odňatých soudně, s problematickým hereditárním pozadím, výchovně obtížných atd. (Matějček, 2005, str. 222)

Stát, který ratifikoval Úmluvu o právech dítěte, se zavazuje dbát na zájmy dítěte při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už bude tato činnost uskutečňována veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány. (Úmluva o právech dítěte, 1991)

Stát tedy musí brát na vědomí aktuální situaci v oblasti náhradní rodinné péče sahající do hluboké historie země a současně dbát na práva dítěte, která jsou zakotvena v mezinárodních paktech a ratifikována Českou republikou. Aby mohly být dodrženy tyto podmínky, je zapotřebí multidisciplinární spolupráce odborníků z oblasti psychologie, sociální práce, práva, sociální politiky a dalších.

Dle mnohých výzkumů a dlouholeté praxe se ústavní výchova jeví jako jedna z forem náhradní rodinné péče, která je zcela nedostačující z mnoha hledisek. V souvislosti s touto problematikou se hovoří o psychické deprivaci, která poznamenává dítě od raného dětství, přes dospívání až k dospělosti a rodičovství. Podmínky, ve kterých dítě žilo od narození, ovlivňují psychický, zdravotní a sociální stav člověka a tedy i společenství ve kterém žije. Proto je v zájmu státu dbát o rodinu a kultivovat prostředí, do kterého se děti rodí.

Jednou z cest, jak zajistit dítěti důstojné podmínky k životu a jeho zdravý vývoj v případě, že se jeho rodina nemůže nebo nechce starat a nebo není žádoucí, aby se starala, je pěstounská péče. Dítě může vyrůstat v náhradní rodině a zažít tak přirozený model rodičovství, který s sebou však v tomto případě přináší různá specifika.

1.1 Biologické a náhradní rodičovství

Problematice, která se tohoto tématu hluboce dotýká, se u nás v 60. letech minulého století věnovali významní autoři Matějček, Langmaier, Dunovský, Kovářik a další. Jejich výzkumné práce byly v mnoha ohledech velmi objevné. Stejně problematice se ve světě věnovali odborníci Bowlby, Ainsworthová a další. Teorie, které se začaly objevovat, čerpaly z přesvědčivých závěrů jejich výzkumů. Teorie attachmentu a dále například psychoterapeutický směr Pessu Boyden System Psychomotor (dále jen PBSP), o kterých se zmiňuji níže, berou v úvahu psychologické, sociální a somatické dopady na dětskou duši, a to zejména v prenatálním vývoji a prvních pěti letech života. Argumentace proti ústavní péči a potřeba rozvoje náhradní rodinné péče je z těchto objevů zřejmá. Zájem o zkoumání rozdílů mezi biologickým a psychologickým rodičovstvím proto vzrostl spolu s potřebou hledat přístupy a možnosti, které by bylo možné v péči o ohrožené děti využít.

V dnešní době se na pěstounství pohlíží jako na jednu z možných forem rodičovství a dle Matějčka (1999) má stejnou hodnotu jako rodičovství biologické, jelikož výzva, kterou člověk přijímá stávajíc se rodičem je pro všechny typy rodičovství stejná. Na každého rodiče čeká tatáž výzva „přijetí“ dítěte a také sebe sama v roli rodiče, dále pak naplňování a utváření citového vztahu a potřeby bezpečí

Můžeme mluvit o výzvě a to hlavně ze strany rodičů, díváme-li se však na problém ze strany dítěte hovoříme o potřebě uzdravení. Výše zmíněná teorie attachmentu hovoří v této souvislosti o přítomnosti pečující osoby a PBSP je stavěno na základních psychologických potřebách dítěte, o jejichž postupné naplňování se může uskutečnit právě díky člověku, ke kterému má dítě důvěru. (PESSO, 2009)

Ač může mít biologické a náhradní rodičovství srovnatelnou hodnotu je patrné, že s sebou přináší určitá specifika. Dítě vyrůstající mimo svoji biologickou rodinu má jiné potřeby než dítě ve svém přirozeném prostředí (více o specifických dětí v náhradní rodinné péči se zabývám v další podkapitole). Pěstounská péče se liší od biologického rodičovství a dle Matějčka (2005) je také nepoměrně složitější, neměla by sloužit k osobnímu uspokojení v případě, že partneři nemohou mít vlastní děti. Jde o naplnění odlišných cílů, například o touhu mít více

děti, pomoci „opuštěnému“ dítěti, udělat „něco dobrého“, projevit vděčnost ve své víře k Bohu, v některých případech jde i o rozhodnutí vykonávat tuto službu jako své povolání.

Motivace, které vedou člověka k tomu, aby založil rodinu a naplnil svoji touhu být rodičem, mohou být různé, odlišné mohou být též způsoby, jakými tuto roli naplní, ať už se jedná o vztah s dítětem založený na biologické podmíněnosti či vztahu založeném „pouze“ na psychologickém poutu.

Rodičovství biologické a psychologické existují tedy vedle sebe a spolu, jedno však není druhému nutnou podmínkou. Jsou případy rodičovství biologického bez psychologického – když rodiče své vlastní děti opouštějí. A jsou případy jen rodičovství psychologického bez biologického – když lidé, kteří vlastní děti nemají, přijímají cizí dítě za své. (Matějček, 2005, str. 227)

1.2 Specifika dětí v náhradní rodinné péči

Odebrání dítěte z biologické rodiny, vždy určitou měrou poznamenává osobnost dítěte. Existuje více příčin vedoucích k tomuto zásahu. Rodiče dítěti, v některých případech nemohou nebo neumí zajistit jeho potřeby. Orgán sociálně-právní ochrany dětí ve velmi závažných případech podává návrh k místně příslušnému soudu o odebrání dítěte z rodiny. Vývoj dítěte je ohrožen, jestliže nejsou naplňovány jeho biologické potřeby, dochází k zanedbávání psychologických potřeb či k zneužívání dítěte.

Příčiny, které vedou k tomu, že dítě nevyrostá ve vlastní rodině, mají nepochybně své důsledky. V této kapitole se dále podrobněji zaměřuji na vybrané teorie, o které se v této oblasti odborníci často opírají. Teorie psychické deprivace, teorie attachmentu a psychotherapeutický směr PBSP. Z teorií, které se zabývají lidskými potřebami (např.: Maslowova teorie potřeb, McClellandova teorie získaných potřeb, ad. ...) jsem vybrala výše zmíněné, jelikož jsou často využívány v sociální práci s náhradními rodinami. O těchto teoriích bylo již napsáno mnoho, proto se v jejich popisu zaměřuji spíše na to, jakým způsobem definují následky neadekvátní péče o dítě obzvláště v jeho raném dětství.

1.2.1 Psychická deprivace

Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. (Matějček 2011, str. 22)

Dále Matějček (2011) popisuje čtyři základní psychické potřeby, vychází při tom z obecného předpokladu, že člověk je společenská bytost, která potřebuje aktivní spojení s prostředím, jelikož jen tehdy dostává obraz člověka o něm samém smysluplný kontext. Dále více popisují důsledky nenaplnění potřeb dle teorie deprivace.

Potřeba celkové vnější stimulace

Jestliže se dítěti zejména v raném věku nedostává dostatek přiměřených podnětů, dítě začne projevovat svoji přirozenou touhu po kontaktu s okolím a většinou zvýší svoji aktivitu. Dítě používá prostředky, které mu jsou dostupné, to znamená, že například novorozenec si žádá odezvu okolí svým pláčem, pokud však zjistí, že nikdo nereaguje, postupně se vzdává své naděje a začne se u něho projevovat apatie, už neprojevuje své emoce a je jakoby ustrnulý ve svém těle. Známé jsou obrázky dětí z dětských domovů houpajících se dopředu a dozadu bez jakéhokoliv dalšího projevu.

Potřeba vnější struktury

Pro lidskou bytost je přirozené, že hledá určitý řád ve světě, aby se cítila bezpečně. Dítě je od narození nastavené učit se a hledat smysl. Dítě tedy zprvu zkouší své okolí a hledá jakési bezpečné hranice, pokud ale nic takového nenachází, je vykořeněné a zmatené, které v něm převládá, vede například k tomu, že přistupuje stejně k lidem tak i k věcem a postupně kvůli této dezorientaci ve svém prostředí svoji aktivitu eliminuje, což může vést až k úplné pasivitě.

Potřeba specifického sociálního objektu

Aby se dítě mohlo orientovat ve svém prostředí je zapotřebí, aby našlo „svého člověka“, který mu zasadí základní rámec tohoto světa a od něho se mohlo bezpečně vzdalovat a prozkoumávat své prostředí. Pokud se mu nedaří orientovat se, například je-li pečovatel necitlivý na potřeby dítěte, nebo pečuje-li o dítě více osob (jako tomu je v ústavních zařízeních), dítě je zmatené, reaguje více emocionálně, jelikož úzkost, kterou prožívá, ho

žene, aby hledalo alespoň nějaký pevný bod v životě. Tyto děti jsou pak často velmi neklidné a namátkou zkouší, čeho se zachytit.

Potřeba osobně-sociálního významu

Roste-li dítě v příznivých podmínkách a postupně získává jistotu, že člověk, který o něho pečuje a prostředí, ve kterém se pohybuje, jsou bezpečné, může se pomalu začít vzdalovat a na zkušenostech, které nabral, stavět své autonomní já. Pokud však dítě tyto jistoty nemá, může se to projevit v jeho chování a to zejména v době, kdy je společností očekáváno, že převezme zodpovědnost za své jednání. Matějček hovoří zejména o ztotožnění se s rolí rodiče, partnera, zaměstnance, atd. (Matějček, 2011)

1.2.2 Teorie attachmentu

Teorie attachmentu formulovaná psychoanalytikem Johnem Bowlbym hovoří o tom, jak klíčová je pro dítě tvorba citové vazby na pečující osobu a to zejména v období prvního roku života. Děti, které byly z biologických rodin odebrány, měly mnohdy ztížené podmínky v této oblasti a do náhradní rodiny si často přináší nejistotu, jež vznikla v raném období jejich života a pravděpodobně bude ovlivňovat jejich vztahy i v dalším vývoji. (Bowlby, 2010)

Tuto nejistotu více specifikovala Mary Ainsworthová, na základě svých výzkumů pojmenovala typy vazeb, které si dítě může vytvořit podle toho, jak k němu pečující osoba přistupuje. Chování pečující osoby vůči dítěti poznamenává dítě v jeho pohledu na svět, na lidi v jeho společenství a na sebe sama.

Mary Ainsworthová podle výsledků svých výzkumů rozdělila typy citového připoutání na dvě základní formy a to na organizovanou a dezorganizovanou, které zde blíže popíši.

Organizovaná vazba

Je-li si dítě jisté reakcemi pečující osoby a tato pečující osoba je schopná vnímat a naplňovat potřeby dítěte mluvíme o *jisté vazbě*.

Jestliže se dítě nemohlo spolehnout na to, že pečující osoba bude reagovat na jeho potřeby, zvyklo si na tento přístup a po nějakém čase přestalo reakce od rodiče očekávat. Toto dítě pak většinou nevyjadřuje své emoce, často nic nepožaduje a zdá se být soběstačné. Tento obranný

mechanismus používají děti s *nejistou vyhýbavou vazbou* zejména proto, aby předešly odmítnutí ze strany pečující osoby.

Přistupuje-li pečující osoba k dítěti nekonzistentně a dítě si nemůže být jisté, jaká bude reakce na jeho chování, snaží se získat pozornost pečující osoby, ale zároveň je ovlivněno strachem z odmítnutí, proto často mění své strategie v navazování kontaktu s blízkými osobami. Dítě se nejprve snaží vyjádřit své potřeby a navázat kontakt s pečující osobou, ale jakmile dosáhne určité pozornosti, začne tuto pozornost a osobu, která je mu nablízku, odmítat. Tyto projevy jsou typické pro *nejistou, odmítavou (ambivalentní) vazbu*.

Dezorganizovaná vazba

K vytvoření **dezorganizované vazby** dochází v případech těžkého zanedbávání, zneužívání nebo týrání. Pečující osoba zde pro dítě představuje někoho, kdo má naplňovat potřeby dítěte a zároveň mu působí velmi závažná poranění, ať už hovoříme o fyzické či psychické úrovni těchto činů. (Bowlby, 2010)

Podle této teorie si tedy dítě utváří svůj pohled na svět ze zkušenosti, kterou má s tím, jak k němu přistupuje pečující osoba. V prenatálním stádiu není pak dítě ovlivňováno pouze tím, jak se jeho okolí těší na jeho příchod, ale i tím jaký vztah vytváří jeho rodiče vůči sobě. Emoce, které prožívá těhotná žena, mají také vliv na plod, který nosí v sobě. Dle psychosomatických studií mají nevyjádřené pocity vliv na zdraví člověka, a tedy mohou být příčinou některých obtíží, se kterými děti do náhradní péče přichází.

1.2.3 PBSP

Manželé Albert Pesso a Diane-Boyden-Pesso využili svých osobních zkušeností k položení základního kamene dnes uznávaného psychoterapeutického směru Pesso Boyden System Psychotherapy (PBSP).

Tento terapeutický směr je využíván v úzkém propojení s teorií attachmentu, může být využit při terapii jak s dospělými tak s dětmi, věnuje se tomu, jakým způsobem byly dítěti naplňovány jednotlivé psychologické potřeby, a v případě nesprávného nebo nedostatečného naplnění těchto potřeb hledá způsoby, jak tyto dopady zmírnit.

PBSP pojmenovává pět základních psychologických potřeb, které by měly být naplňovány ve správný čas během dětství, správným člověkem a správným způsobem. Jaký vliv může mít nenaplnění těchto potřeb na osobnost dítěte, které má zkušenosti s neadekvátním zacházením v rodině či ústavním zařízení, popisují níže.

Potřeba místa

Rodiče mohou připravit místo pro své dítě hned v počátcích, když dítě ještě není na světě, pomyslné místo může mít dítě v mysli svých budoucích rodičů, pak v děloze své matky, v kočárku, když má svoji postýlku, své věci, až na konec jako větší dítě a dále později v dospělosti člověk cítí, že patří do nějakého společenství, má rodinu, přátele, své místo na světě.

Není-li tato potřeba naplněna, dítě vyjadřuje svoji touhu někam patřit, ale nedaří se mu nalézt to správné místo, může tápat, připadat si jako by bylo „od jinud“, je pro něho těžké zůstat na jednom místě a vytvořit si něco svého. Pocit takového vykořenění může v extrémních případech vést k sebepoškození nebo suicidálním sklonům.

Potřeba sycení

Nasyčené dítě má pocit plnosti a to nejen po fyzické, ale také po psychické stránce. Dítě je otevřené přijímat nejen potravu, ale také lásku a pozornost od druhých.

Dítě, které nebylo dostatečně syceno, může mít tendence shromažďovat nadměrné množství jídla, hltat ho a schovávat před ostatními. Na druhé straně je možné, že bude sycení odmítat, nebude však klidné, jelikož pocit prázdnoty, který v něm je, není možné uspokojit.

Potřeba ochrany

Malé dítě je velmi křehké, zranitelné a bezmocné, je potřeba, aby bylo chráněno a tím získalo pocit jistoty a bezpečí. Rodiče chrání své děti před nebezpečími, tak aby se mohlo dítě pokojně vyvíjet. Ochrana dítěte je také jedním z jeho nedotknutelných práv v mezinárodních paktech. Nechrání-li dítě rodiče, chrání ho stát.

Dítě, kterému nebylo umožněno cítit se bezpečně, si může připadat bezmocně, je velmi citlivé, zranitelné, plné strachu a úzkosti. Toto dítě špatně odhaduje situace, které jsou pro

něho nějakým způsobem nebezpečné, neumí rozlišit, co je a není nebezpečí, a tak se může stát, že je náchylnější k různým poraněním jak na fyzické tak psychické úrovni.

Potřeba podpory

Novorozené miminko potřebuje podporu, aby se mohlo zdravě vyvíjet. Rodiče své děti nosí, podpírají jim hlavičku, jsou s nimi, aby dítě provedli neznámými situacemi a tím ho podpořili v utváření pohledu na svět. Podporované dítě se postupně stává sebevědomým člověkem, který věří sám v sebe.

Není-li dítěti dána dostatečná podpora, projeví se tato skutečnost zejména v rovnováze dítěte, jakoby se nemělo o co opřít, může často padat, být náchylnější k úrazům, snít o pádech do neznámého prostoru atd. Na psychické úrovni mluvíme o malé sebedůvěře, sebeúctě, pocitech slabosti s neschopnosti.

Potřeba limitů

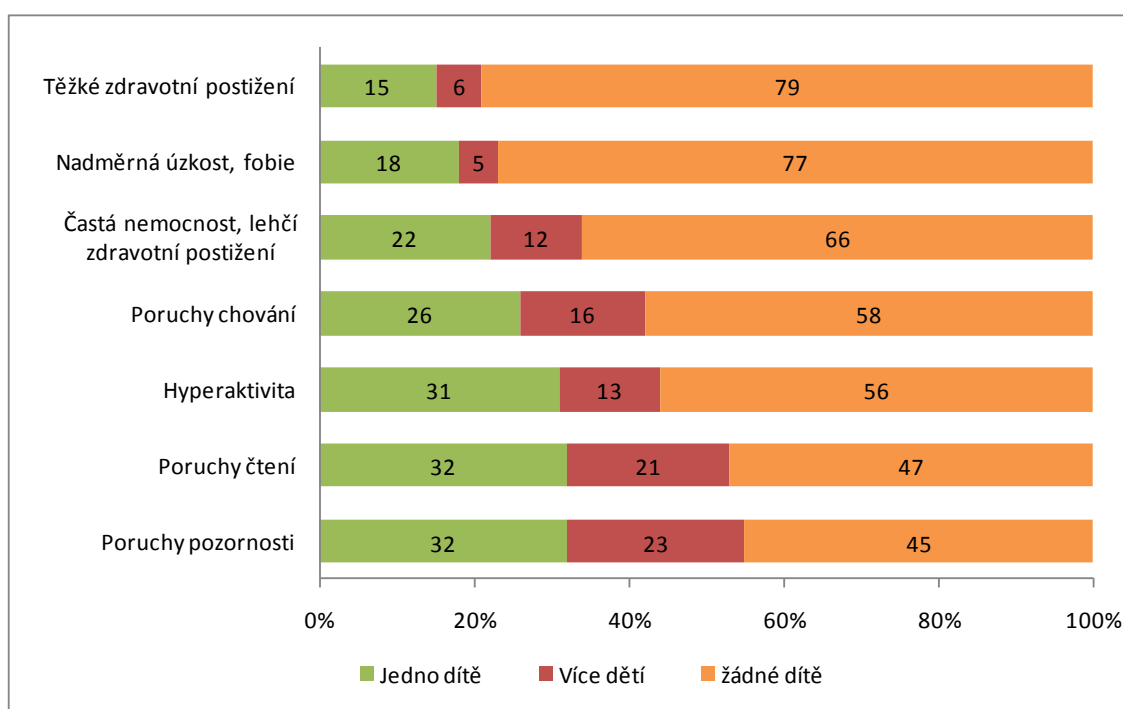
Dvě vrozené síly dítěte, síla tvořit a síla ničit, by měly být s láskyplným přístupem omezovány, dítě by se mělo prostřednictvím svých blízkých dozvědět o tom, že tyto dvě síly nejsou bezbřehé a neovladatelné. Rodiče ukazují dítěti určitý řád světa, rodič dítěti říká, kdy je čas jít spát, co se očekává, co je a co není ve společnosti v pořádku.

Nedostatek hranic může vést k neohleduplnému chování k živým bytostem, ale i k věcem. Dítě, které nemělo možnost poznat, kde jsou jeho hranice, není s to udržet svoji tvořivou a ničivou sílu v přiměřených mezích, může být nekonečně lačné po dosahování svých zájmů bez ohledu na druhé.

(Pesso, 2009)

1.2.4 Obtíže dětí v pěstounské péči

Občanské sdružení Rozum a cit v roce 2007 vydalo na základě rozsáhlého výzkumu v oblasti náhradní rodinné péče příručku mapující mimo jiné potíže dětí, které byly přijaty do pěstounské rodiny. Tyto obtíže jsou rozděleny do několika skupin (viz graf č. 1). Graf poukazuje na obtíže dětí v českých pěstounských rodinách.

Graf 1: Obtíže dětí v pěstounské péči [Rozum a cit, 2007, str. 18]

Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že více jak polovina rodin, které přijaly dítě do pěstounské péče, se potýká s řešením situací spojených s poruchami pozornosti, učení či hyperaktivitou dítěte. Je tedy zřejmé, že zdraví dětí, které si na začátku svého života prošly mnohdy náročnými podmínkami, je těmito okolnostmi ovlivněno.

Dítě přijaté do náhradní rodiny může mít potíže s adaptací na nové prostředí, pěstouni ani odborníci nejsou zprvu schopni říci, jakým způsobem se bude s touto nově nastalou situací vyrovnávat, ku pomoci jim může být již zmíněná teorie attachmentu a znalost typů citových

vazeb. Spolupráce odborníků s náhradními rodiči může vést nejprve k odhalení a poté k přijetí dítěte takového, jaké z biologické rodiny či z ústavu přišlo.

1.3 Terapeutické rodičovství

Dobré rodičovství – láska, výživa, bezpečí, stálost, ochrana a podpora – základní kámen pro zdravý budoucí vývoj všech dětí. (Pughe, 2007, str. 32)

Aby se mohlo dítě zdravě vyvíjet na fyziologické, duševní a sociální úrovni potřebuje, jak bylo výše napsáno, naplnit své základní psychické potřeby. Je tedy zřejmé, že do náhradních rodin většinou přichází děti, které neměly podmínky k tomuto naplnění, což však nevylučuje, že tato jejich potřeba dále nepřetržává. Pěstouni by měli být lidmi naplňujícími tyto potřeby a brát v úvahu, že se teprve s postupem času stanou pečujícími, kteří mohou s využitím velké citlivosti pomoci uzdravit dítěti jeho nenaplněná místa. To však vyžaduje velké nároky na osobnost pěstounů, na jejich vytrvalost, sebereflexi, schopnost pečovat sám o sebe a mnoho dalších požadavků.

Původní myšlenka terapeutického rodičovství vznikla na základě snahy o uzdravení dítěte, jehož osobnost je narušena deprivací. Terapeutické rodičovství znamená navázání bezpečného vztahu s člověkem v roli rodiče, který dá dítěti příležitost zažít to, čemu se mu mělo dostat a zatím se tak nestalo. (Pughe 2007)

Terapeutické rodičovství znamená být rodičem pro dítě, které si prošlo nelehkým začátkem a je to tedy práce dvacet čtyři hodin denně, kdy se rodič téměř neustále setkává se situacemi, během kterých má možnost postupně ovlivňovat pohled dítěte na tento svět. Pěstoun má možnost využít odborné pomoci, což je velkou výhodou jak pro dítě, tak pro pěstouna samotného. Odstavec níže poukazuje na práci terapeutky Petry Vrtbovské.

Nora

Budeme si hrát na miminko? Malé Noře je osm let. Je hyperaktivní, ale její těkavé chování má původ ve stresovém stavu a dysregulaci emocí.

První roky života prožila v zanedbávání, pak ve dvou dětských ústavech. Když přišla k pěstounům, trpěla řadou obtíží spojených s vývojovým traumatem. Noční pomočování,

enkopréza, záchvaty vzteku, záchvaty studu. Kvůli téměř nepřetržitému stavu rozrušení špatně mluvila. Kdykoliv se něco šustlo, šišlala a pobíhala sem a tam.

Nyní je v pěstounské péči čtyři roky a ve specializované terapii více než rok. Na posledním sezení jsme mluvili o tom, že si nepamatuje, jaké to bylo, když byla malé miminko, ale ví, že nebyla u svých pěstounských rodičů. Dneska se rozhodla, že by si s nimi ráda hrála, jaké by to bývalo bylo... Pomáhám jí, aby nám řekla, jak by si to představovala. Nora to ví docela přesně. Všichni souhlasíme, že si s ní na miminko budeme hrát. Nora chce ležet pod dečkou ve velkém měkkém sedacím pytli. Chce mít maminku a tátu blízko, tak aby seděli oba u její hlavy. Chce se na ně jenom dívat. Norinka najednou přestala povídat a vrtět se. Úplně se zklidnila, leží pod dečkou, drží pěstounskou maminku za ruku a dívá se na ni. Cítí klid a mír, bezpečí a jistotu. Míruplné a tiché pohroužení všech tří trvá velmi dlouho, asi 25 minut. A tak jenom zašeptám, že takto by to bývalo bylo... Nora to cítí. Jsou to ti lidé, se kterými může být malým bezmocným dítětem, a oni s ní určitě zůstanou. Bude si tuto zkušenost pamatovat navždy. Čas od času, i po mnoha měsících, mi říká: To bylo krásné, jak jsme si hráli na miminko...

(Z autorčiny praxe)

(Vrtbovská, 2011)

Je tedy zřejmé, že terapeutické rodičovství je jiné než rodičovství biologické a náhradní rodičovství. Není to „pouze“ to přirozené, co náhradní nebo biologičtí rodiče pro děti, o které pečují, dělají. Terapeutičtí rodiče mají určité dovednosti a zkušenosti, s nimiž jsou s to vědomě pracovat, tak aby pomohli dítěti léčit svá nenaplněná místa. Děti v pěstounské péči se skrze své pěstouny učí poznávat, co se stalo v jejich původním domově, kdo jsou jejich biologičtí rodiče a ve většině případů pěstouni spolupracují s odborníky na tom, aby dítě bylo v takovém kontaktu s biologickými rodiči, jaký je po důkladném zvážení prospěšný pro dítě.

1.4 Proč si pěstouni potřebují odpočinout

Přijetí „cizího“ dítěte je u nás pocíťováno sice jako něco společenský žádoucího a obecně velice prospěšného, ale přece jenom nezvyklého, zvláštního, mimořádného. Následkem toho je i společensky „ostře sledováno“ a je vystaveno zájmu mnohdy až vtíravému. Řekli jsme, že je

to jeden z vážných problémů, s nimiž se adoptivní rodiče a pěstouni nutně setkávají a s nimiž zápasí. (Matějček, 2005, str 239)

Matějček (2005) dále hovoří o potřebě ochrany rodičovské identity a to zejména za okolností při přijetí dítěte do rodiny. Pěstouni se často snaží velmi zodpovědně naplnit všechna očekávání, která by měl rodič plnit, což s sebou přináší určité napětí.

Jestliže se situace nevyvíjí tak, jak by náhradní rodiče chtěli, může toto napětí přejít v postupné vyčerpání. Jedná se zejména o náročné okolnosti nastalé při přijímání dítěte do náhradní rodiny, při důležitých meznících v životě dítěte, ale i pěstounů jako je např.:

- nástup dítěte do mateřské školky nebo do základní školy,
- znovu navázání kontaktu přijatého dítěte s jeho biologickou rodinou,
- zpráva o události v biologické rodině,
- narození biologického dítěte pěstounů,
- odchod biologických dětí z rodiny,
- atd. ...

Je přirozené, že člověk vždy touží po co nejhladším průběhu těchto událostí, když už nastanou a je přirozené, že člověk touží po spokojeném životě, blízkosti druhých, radostných chvílích, sdílení potěšení a uspokojení z toho, co přichází.

V náročných okamžicích však většinou nezáleží pouze na postavení jedné osoby, do rodinného systému a kdekoliv jinde, kde vzniká vtaž mezi lidmi, vždy přispívají všichni členové a proto se někdy touhy a představy o spokojenosti mohou lišit.

V publikaci Čítanka pro rodiče, kterou vydalo sdružení NATAMA (2012) je toto snažení dosáhnout dokonalosti ve vztazích mezi náhradními rodiči a přijatými dětmi přirovnáno k tanci, jeden z partnerů, v tomto případě většinou náhradní rodič, se snaží přizvat k tanci druhého, aby vznikl taneční pár, jenže dítě jako druhý partner, chce tančit trochu jinak, nebo možná nechce tančit vůbec.

Život je pro něj příliš těžký, než aby mohlo přijít a radovat se, tančit a oslavovat svůj nový život. Toto dítě před tím, než k novým rodičům přišlo, utrpělo mnoho zlého, trauma. Snaha zatančit si společně začíná být poněkud zmatená. Matka se začne pohybovat, ale její taneční partner skočí na opačnou stranu. Matka se pokusí otočit, ale v tu chvíli partner znehybní a odvrátí hlavu. Prohne se v zádech a křičí. Matka s ním nemůže hnout, ani ho nepřiměje, aby se na ni podíval. Překrásný tanec, který si vysnila a toužila po něm, jí mizí před očima. (NATAMA, 2012, str. 45)

Čítanka pro rodiče touto metaforou popisuje přijetí dítěte do rodiny, což je obecně považováno za jednu z nejnáročnějších situací v oblasti náhradní rodinné péče. Toto přirovnání by mohlo být použito na další situace, které jsou popsány výše. Vždy jde o něco nového, o prozatím neprozkoumanou oblast, pěstouni nevědí, jak se dítě zachová, mohou jen tušit, a naopak dítě, které prožilo v dětství nějaké trauma a nemělo čas ani prostor pro to, aby se naučilo vytvářet pevnou citovou vazbu, neví, co očekávat od pěstounů.

Je zřejmé, že péče o dítě s poruchou attachmentu vyžaduje mnoho energie, odhodlání, trpělivosti a vnitřní síly hledat řešení, jak splynout s potřebami dítěte, naplnit je do té míry, jak jen to je možné a zároveň si udržet stabilitu ve svém životě tak, aby mohl člověk žít v harmonii.

To vše vyžaduje dobrou rovnováhu, znát oba protipóly této pomyslné linie, znát sám sebe, vědět, jaké jsou mé potřeby. Je třeba čas a odhodlání, aby měl člověk kapacitu na toto všechno nahlížet a prozkoumávat potřeby dítěte, ale i sám sebe a své potřeby.

Péče o sebe sama je velmi důležitá, vyčerpaný pěstoun nebude dítěti užitečný, jestliže nedokáže vnímat své vlastní potřeby, bude těžko vnímat potřeby ostatních.

Aby to zvládl, může to znamenat, že rodič sám začne navštěvovat terapii, připojí se do nějaké podpůrné skupiny, bude navštěvovat přednášky a bude se stále v průběhu cesty učit. Rodič musí vědět, jak relaxovat. (NATAMA, 2012, str. 47)

2 PĚSTOUNSTVÍ JAKO SLUŽBA STÁTU

Z výše napsaného vyplývá fakt, že do náhradních rodin často přichází děti ovlivněné zkušeností, která měla negativní dopad na jejich zdravotní nebo psychický stav. Proto je tedy náhradní rodičovství a zejména pěstounství, v některých případech přesahující do terapeutického rodičovství, vnímáno jako cesta k naplnění potřeb dítěte, aby se mohlo co nejlépe vyvíjet a bylo schopno zapojit se do společenství a navazovat pevná a zdravá citová pouta. V dospělosti pak bude-li tento člověk chtít, aby uměl vytvářet rodinné prostředí a s láskou předal tuto zkušenost i svým dětem. (Matějček, 2005)

Toto je opravdu vysoký cíl pro pěstouny, kteří v tomto plní nedocenitelnou službu společnosti a vede k němu cesta ne vždy přímočará a někdy není ani možné dojít k vytouženému konci. Aby mohly být naplňovány jednotlivé kroky této cesty, je zapotřebí zajistit stabilní prostředí nejen pro děti v náhradních rodinách, ale i pro jejich náhradní rodiče. Je potřeba ze strany státu zajišťovat péči o náhradní rodiny, která bude stabilní a podporující.

Odborníci působící v oblasti náhradní rodinné péče si byli a stále jsou vědomi této potřeby a díky dlouholeté praxi mohli ze svých poznatků učinit doporučení pro legislativu státu.

2.1 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „novela zákona“) byla definitivně schválena Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky dne 7. listopadu 2012 s účinností od 1. ledna 2013 a zapsána ve Sbírce zákonů pod číslem 401/2012 Sb. Hlavním důvodem pro změnu legislativy v této oblasti byla transformace péče o ohrožené dítě. Na rozdíl od minulosti je zde snaha vytvořit takový systém podpory, aby se v rodinách, ve kterých se vyskytuje ohrožené dítě, pracovalo v první řadě s touto rodinou, jako s přirozeným systémem, do kterého dítě patří. Pokud jsou podmínky v rodině pro dítě ohrožující, hledají se nejprve zdroje v okolí dítěte a proto je účelně podporována příbuzenská pěstounská péče, poté pěstounská péče na přechodnou dobu, je-li pravděpodobné, že se dítě bude moci do biologické rodiny vrátit zpět, pokud se toto předpokládat nedá nebo se podmínky nejdéle do jednoho roku umístění dítěte do přechodné pěstounské péče nezmění, přichází na řadu pěstounská péče dlouhodobá. Tato záchytná síť by měla zamezit tomu, aby bylo dítě umístěno do ústavu hned při prvních příznacích nefunkční rodiny.

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. (§5, 401/2012 Sb.)

Pro účely této bakalářské práce se zde více zaměřuji na výčet a popis bodů novely týkajících se náhradní rodinné péče konkrétně pěstounské péče. Z novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí vyplývá, že pěstouni či žadatelé nepůsobí v institutu náhradní rodinné péče samostatně, jsou součástí sítě, která zajišťuje prostředky k maximálnímu dosažení a naplnění práv dítěte. Novela o sociálně-právní ochraně dětí popisuje práva a povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany (dále také „OSPOD“), dalších pověřených orgánů a pečujících osob a osob v evidenci.

OSPOD působí na úrovni obcí s rozšířenou působností, krajů, Ministerstva práce a sociálních věcí. Novela vyjmenovává kompetence v jednotlivých instancích státní správy.

Dle § 49a jsou stanoveny podmínky odborné způsobilosti pro poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami. Získá-li tato pověřená osoba oprávnění, může s pečujícími osobami nebo s osobami v evidenci uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče (dále také „dohoda“).

Pečující osoba je ve smyslu tohoto zákona pěstoun, který má svěřené dítě nebo děti do náhradní péče. Osoba v evidenci je člověk, který čeká na svěřením dítěte nebo dětí do pěstounské péče.

Dohoda o výkonu pěstounské péče

Osoba pečující nebo osoba v evidenci si může vybrat, zda uzavře dohodu o výkonu pěstounské péče s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt, nebo zvolí obecní úřad obce s rozšířenou působností, u kterého trvalý pobyt nemá, krajský úřad či jinou pověřenou osob. Pro vymezení subjektů, které mají pověření k uzavírání dohod a nejsou obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má pečující osoba nebo osoba v evidenci trvalý pobyt, používám pojem „smluvní strana“. Nerozhodne-li se pečující osoba nebo osoba v evidenci pro obecní úřad s rozšířenou působností, v jejímž obvodu má trvalý pobyt, smluvní strana, se kterou byla uzavřena dohoda, musí tuto skutečnost bezodkladně nahlásit příslušnému úřadu obce s rozšířenou působností.

Tato smluvní strana má povinnost sledovat naplňování dohody o výkonu pěstounské péče, minimálně jednou za dva měsíce být v osobním styku s pečující osobou nebo osobou v evidenci a s dětmi svěřenými do jejich péče. Zaměstnanec této organizace má povinnost zpracovat jednou za šest měsíců zprávu, kterou předá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má pečující osoba nebo osoba v evidenci trvalý pobyt. (§ 47b odst. 5, 401/2012 Sb.)

Novela dále vyjmenovává dobu, po kterou trvá povinnost mít uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče a důvody vypovězení dohody ze strany pečujících nebo osob v evidenci.

Státní příspěvek na výkon pěstounské péče

Smluvní strana má nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče, který je určen na pokrytí nákladů spojených se zajišťováním pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu nad pěstounskou péčí. Tento příspěvek vyplácí obecní úřad s rozšířenou působností a to ve výši 48 000Kč pro jednu rodinu na kalendářní rok (pokud tato spolupráce trvala bezprostředně po sobě jdoucích dvanáct měsíců), byla-li dohoda s jednou smluvní stranou vypovězena dříve, výše státního příspěvku se dělí počtem měsíců, jakožto dobou, během které byla dohoda uzavřena.

O přiznání státního příspěvku rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce, v jejímž obvodu se nachází sídlo nebo místo trvalého pobytu žadatele.(§ 47d, 401/2012 Sb.)

Organizace s pověřením k výkonu pěstounské péče mají tedy určité pravomoci, práva a povinnosti vyplývající z novely zákona. Dále se v této bakalářské práci zaměřuji na výčet práv a povinností pečujících osob a osob v evidenci, které jsou vázány na spolupráci se smluvními stranami.

2.2 Práva a povinnosti pečujících osob v evidenci

Práva osob pečujících a osob v evidenci

Osoby pečující a osoby v evidenci mají dle § 47a odstavce 2 písm. a – e právo na:

- dočasnou pomoc v případě, že jsou uznány dočasně práce neschopné nebo při ošetřování osoby blízké, dále při narození dítěte, vyřizování nezbytných záležitostí a při úmrtí osoby blízké
- poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, která je přiměřená věku dítěte, v rozsahu alespoň čtrnácti kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku dvou let.
- zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za šest měsíců
- zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si své znalosti a dovednosti v oblasti náhradní rodinné péče
- pomoc při plnění povinností, které pro pečující či osoby v evidenci plynou z této novely
- pomoc při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence tohoto styku

Povinnosti osob pečujících a osob v evidenci

Osoby pečující a v evidenci mají dle § 47a odstavce 2 písm. f – h povinnost:

- zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu minimálně 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích
- umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dítěte
- udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak

2.3 Právo pěstounů na dovolenou

Jedním z hlavních bodů této bakalářské práce je popsat blíže právo pěstounů na dovolenou. Toto právo může být využito až po dobu čtrnácti dní v roce. Některé organizace poskytující sociální služby si byly vědomi této potřeby již před novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a již dříve pořádaly například respitní pobyty pro děti. Pěstounské rodiny si mohou vybrat, jaké odlehčovací služby chtějí využít. V této době jsou jim k dispozici služby rodinných center, neziskových organizací, programy pořádané OSPOD. V této bakalářské práci se více zaměřuji na výčet a popis těchto služeb v Pardubickém kraji, výčet je součástí praktické části práce.

Novela pěstounům udává povinnost uzavřít dohodu s OSPOD nebo s jinou smluvní stranou (viz výše). Tato smluvní strana se zavazuje naplňovat práva a zajišťovat podmínky k plnění povinností pěstounů. Rodina by měla mít možnost vybrat si takový subjekt, který bude schopný naplňovat její individuální potřeby. Například některé subjekty kladou větší důraz na odborné a pravidelné doprovázení rodiny a méně se soustředí na poskytování odlehčovacích služeb, na druhé straně jsou jiné subjekty specializující se na organizování odlehčovacích pobytů pro děti. Pěstoun a OSPOD, nebo jiná smluvní strana se dohodnou, jakým způsobem budou povinnosti a práva pěstounů naplňovány, a to vždy tak aby byly dodrženy podmínky dané novelou.

Právo na dovolenou je v novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí zahrnuto v historii náhradní rodinné péče v Čechách poprvé. Odborníci pohybující se v této sféře se shodují na tom, že výkon pěstounské péče bývá často velmi náročný a to zejména z psychologického hlediska.

3 SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI

Z výše uvedeného vyplývá, že je v zájmu státu pečovat o rodinu a to nejen pouze v oblasti náhradní rodinné péče. Pěstounům jsou k dispozici odborné služby, které mohou a v některých případech mají za povinnost využívat. Nejedná se však pouze o služby určené pouze pěstounům, ale rodině všeobecně, které mohou pěstouni využít, hovoříme-li o jejich právu na dovolenou.

3.1 Definice odlehčovacích služeb

V této bakalářské práci se zabývám právem pěstounů na dovolenou, jež může být naplňováno využitím odlehčovacích služeb. Zákon o sociálních službách definuje odlehčovací služby takto:

Odlehčovací služby jsou terénní, ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které je jinak pečováno v jejich přirozeném sociálním prostředí; cílem služby je umožnit pečující fyzické osobě nezbytný odpočinek.

(§ 44 odst. 1, 108/2006 Sb.)

Dále zákon poskytuje výčet činností, které jsou náplní této služby:

- a) pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- b) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- c) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- d) poskytnutí ubytování v případě pobytové služby,
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- f) sociálně terapeutické činnosti,
- g) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,
- h) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.

(§ 44 odst. 2, 108/2006 Sb.)

3.2 Aktivity k podpoře rodiny

V této kapitole využívám dělení služeb pro rodiny dle Ministerstva práce a sociálních ČR dostupné na webových stránkách www.mpsv.cz pod názvem Aktivity k podpoře rodiny.

MPSV ČR dělí aktivity zaměřené na podporu rodiny na tři základní typy. Jedná se o sociální služby, služby na podporu fungující rodiny a činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí.

Sociální služby

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jsou sociální služby dále členěny na:

- sociální poradenství
 - a) základní sociální poradenství

Tento typ sociálního poradenství musí zajišťovat všechny druhy sociálních služeb. Jedná se o informace vedoucí k řešení sociálně nepříznivé situace, například rada týkající se adekvátní sociální služby, která je kompetentní řešit danou situaci konkrétního člověka.

- b) odborné sociální poradenství

Poradenství, které se týká určité problematiky, poskytuje ho sociální služba specializující se na tuto problematiku. Jedná se například o poradny pro rodinu a mezilidské vztahy.

- služby sociální péče

Cílem těchto služeb je zajistit soběstačnost občanům, kteří jsou omezeni z důvodu věku nebo dlouhodobě nepříznivého stavu. Mezi tyto služby patří například osobní asistence, odlehčovací služby, ad.

- služby sociální prevence

Cílem těchto služeb je napomoci jejich uživatelům k překonání nepříznivé sociální situace. Do tohoto typu služeb patří například raná péče, telefonická krizová intervence, sociálně-aktivizační služby pro rodiny, nízkoprahové kluby pro děti a mládež, ad.

Služby na podporu fungující rodiny

Tyto služby mají především preventivní a podpůrnou funkci, napomáhají k harmonizaci rodinného a pracovního života, měly by být posilujícím prvkem manželskému a partnerskému soužití.

- komerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny

Tyto služby dle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání zahrnují hlídání dětí, pomoc s vedením domácnosti a volnočasové vzdělávací aktivity pro děti.

- nekomerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny

Zde jsou vyjmenovány tyto služby:

- mateřská centra
- poskytování volnočasových aktivit pro děti nebo pro rodiny s dětmi (např. centra pro rodinu, družiny)
- podpora v oblasti slučitelnosti profesních a rodinných rolí (zejména přednášková činnost a poradenství)
- podpora a výchova k harmonickému partnerství, manželství a odpovědnému rodičovství (zejména přednášková činnost a kurzy)
- ostatní druhy aktivit k podpoře fungující rodiny

Činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí

Činnosti vyjmenované zákonem č. 401/2012 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí:

- a) preventivní činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí
- b) poradenská činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí
- c) činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí v náhradní rodinné péči
- d) práce s dětmi vyžadující zvýšenou pozornost v rámci sociálně-právní ochrany dětí
- e) zřizování zařízení sociálně-právní ochrany dětí

PRAKTICKÁ ČÁST

1 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Předmětem této bakalářské práce je problematika odlehčovacích služeb pro pěstouny v Pardubickém kraji. V dalších kapitolách podrobněji popisují cíle, kterých má být dosaženo, oslovené subjekty, způsob spolupráce s nimi, metodu zpracování dat a posléze výstup tohoto šetření.

1.1 Cíle

Jedním z cílů bakalářské práce bylo zjistit názor pěstounů na novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí, konkrétně názory týkající se odlehčovacích služeb.

Dalším cílem praktické části této bakalářské práce bylo zjistit, jaké možnosti mají pěstounské rodiny při uplatňování svého práva na dovolenou v Pardubickém kraji.

1.2 Vzorek

Pro naplnění cílů bakalářské práce jsem oslovila tři skupiny respondentů působících v oblasti náhradní rodinné péče v Pardubickém kraji. Nejprve jsem spolupracovala s pěstouny, poté s OSPOD a v neposlední řadě s nestátními neziskovými organizacemi.

Pěstounky

Abych zjistila, jaký názor mají pěstouni na své právo na dovolenou, provedla jsem několik rozhovorů s pěstouny, kteří mají dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřenou s neziskovou organizací Amalthea. Ve všech případech se jednalo o ženy, proto budu dále používat pojem pěstoun v rodě ženském. Využila jsem tuto možnost díky své dobrovolnické činnosti v Amalthee. Výhodou tedy mohlo být to, že mám s těmito pěstounkami navázaný vztah a dále pak z časového hlediska bylo příznivé, že jsem mohla rozhovory provést na letním

vzdělávacím pobytu pro rodiny, na kterém byly pěstounky přítomné. Za nevýhodu může být považován menší vzorek respondentek a to, že jsou pěstounky pouze z jedné organizace.

Respondent	pohlaví	délka pěstounské praxe (v letech)	počet dětí v péči
A	žena	3,5	1
B	žena	12	3
C	žena	10	3
D	žena	11	8

Tabulka 1 - informace o respondentkách

OSPOD

V Pardubickém kraji je patnáct obcí s rozšířenou působností, které jsou, mimo další pověření státu, pověřené k výkonu sociálně právní ochrany dětí. Seznam obcí s rozšířenou působností v Pardubickém kraji a kontakty na OSPOD jsou součástí příloh (příloha č. 3).

Nestátní neziskové organizace

V neposlední řadě jsem spolupracovala s nestátními neziskovými organizacemi činnými na území Pardubického kraje, které působí v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a mají pověření k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. Podrobnější popis, jakým způsobem tyto organizace naplňují právo pěstounů na dovolenou je součástí kapitoly 2.3 *Praktické části*.

1.3 Metoda sběru dat

Pěstounky

V souvislosti s cíli praktické části bakalářské práce jsem oslovila pěstounky, které spolupracují s neziskovou organizací Amalthea a pomocí polostrukturovaného rozhovoru jsem zjišťovala jejich názor na legislativní změnu v oblasti náhradní rodinné péče, dále jak

vnímají své právo na dovolenou, v jakých situacích mají potřebu odpočinout si a jaká další možná řešení navrhnou. Osobní rozhovory jsem se svolením pěstunek nahrávala, poté přepsala a vyhodnocovala na základě stanovených kategorií. Soubor otevřených otázek je součástí příloh (příloha č. 1).

OSPOD

Orgány sociálně právní ochrany dětí na území Pardubického kraje jsem oslovila pomocí elektronické pošty, zjišťovala jsem, jakým způsobem naplňují právo pěstounů na dovolenou, pokud s nimi mají uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče. Informace poskytnuté těmito orgány jsem zpracovala do souhrnného popisu.

Pověřené organizace

Nejdříve jsem skrze e-mailový kontakt oslovila všechny organizace, které mají na území Pardubického kraje pověření sociálně-právní ochraně dětí, a zjišťovala jsem konkrétní oblast, ve které jsou v souvislosti s tímto pověřením činné. Týká-li se pověření oblasti náhradní rodinné péče, spolupracovala jsem s těmito organizacemi dále, požádala jsem o telefonický kontakt a zodpovězení otázek. Seznam těchto otázek je součástí příloh (příloha č. 2). Získané informace jsem poté využila k vytvoření stručného popisu toho, jakým způsobem pracují v oblasti odlehčovacích služeb, a dále jsem vytvořila tabulku pro přehlednost těchto údajů.

Tato bakalářská práce je zaměřena na odlehčovací služby pro pěstouny v Pardubickém kraji, rozhodla jsem se přidat do svého výzkumu otázku ohledně vzdělávání pěstounů. Důvodem pro toto rozhodnutí byl fakt, že organizace mezi sebou často spolupracují, aby zajistily pestrou škálu témat vzdělávání. Tabulka, která vznikla díky zpracování získaných dat z telefonických rozhovorů, tedy udává nejen stručné informace o odlehčovacích službách, ale také informace o tom, zda oslovená organizace poskytuje vzdělávací akce pro pěstouny, s nimiž má uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče, ale i pro pěstouny z jiných organizací.

2 VÝSTUP

2.1 Rozhovory s pěstovkami

Co si pěstovky myslí o uzákonění práva na dovolenou?

Z odpovědí na otázku, jak pěstovky vnímají své právo na dovolenou, vyplývá více faktů. Rozdělila jsem jejich výpovědi týkající se této otázky do tří kategorií. Nejprve vyhodnocuji to, jak je vnímáno samotné ukotvení tohoto práva do legislativy, poté se věnuji odpovědím z psychohygienického hlediska a na konec rizikům a obavám pěstovek ze samotné praxe.

Pěstovky vnímají tuto legislativní změnu pozitivně, zejména proto, že je právu na odpočinek dána určitá váha.

D: *„Myslím si, že je to dobrá věc, protože jsme v práci 24 hodin denně celý rok.“*

A: *„Je to možnost dát děti někam, kde o ně bude postaráno a člověk pak může mít čas pro sebe.“*

Z psychohygienického hlediska vnímají právo na dovolenou dotazované pěstovky různě. Ty, které jsou pěstovkami již několik let, dříve neměly možnost využít respitní služby, a tak si to v tu dobu nedokázaly představit, nyní jsou za toto rády a své právo na dovolenou z osobního hlediska přijímají a uvědomují si, že si ho zaslouží. Potřeba využít toto právo je však rozdílná pro pěstovku, která má v péči jedno dítě, oproti pěstovkám, které pečují o více dětí.

C: *„Stala jsem se pěstovkou před novelou, dlouho před novelou. Tak mě nikdy těch deset let možná i víc, nenapadlo tak přemýšlet, prostě když máš děti v pěstovské péči, tak ti je nikdo nevezme na dovolenou. Ale když se pak začalo nabalovat více problémů, Janička nastoupila do školy, děti dorůstaly a začaly se vyplavovat další a další problémy, tak jsem si asi nejvíc uvědomila tu hrůzu, že se z toho nevymaním, že jsem tomu trvale vystavená, ale ještě pořád mě nenapadlo, že by se o mě v tomhle směru měl někdo postarat.“*

„Pamatuju si dobu, kdy jsem taky využívala supervizi od Amalthey, protože jsem byla opravdu na dně a tam já jsem si uvědomila, díky té supervizorce, že mám nárok mít volno. Je pravda, že jsem se to musela učit. A teď už si dovolím říct, ano zasloužím si volno a potřebuju

ho. To bych dřív nikdy neřekla. Já jsem díky Amalthee nabyla taky víc pěstounského sebevědomí.“

A: „Jsem pěstounka tři roky a ona pořád nasává a pořád jde dopředu a pořád dělá pokroky a děláme si radost navzájem. Takže já osobně dovolenou nepotřebuju, ale ostatní pěstouni ano, protože mají víc dětí a řeší víc problémů než já.“

B: „Vnímám, že na to právo mám, ale jak jsem říkala na začátku, je mi to takové nepříjemné, když mi to je nabízeno, tak se cítím, že někoho využívám. Byla bych ráda, aby to bylo lépe ošetřené, abych se necítila provinile, že si vůbec o něco takového říkám.“

D: „Určitě si myslím, že mám právo si odpočnout. Je to dobré, trochu z toho povystoupit. Stejně člověk pořád přemýšlí nad těmi dětmi. Pokud nejsem někde, kde mám program a vyloženě jen odjedu, abych si pročistila hlavu, tak o nich stejně pořád přemýšlím, ale mám možnost odstupu.“

V odpovědích na otázku, co si myslí o svém právu na dovolenou, se vyskytovaly některé obavy z uvedení tohoto práva do praxe, zejména šlo o strach z toho, jak bude naplňování tohoto práva v praxi vypadat.

D: „Myslím, že je to dobré, ale nechci předbíhat, protože né úplně všude bych ty děti pustila, jelikož nevím, v jakém stavu by se mi vrátily. Hodně bych řešila, jestli mi ten týdenní respit stojí za to, abych je pak nemusela dávat měsíc dohromady. Ale celkově, pokud bude dostatek respitních pěstounů, kteří budou vyškolení, budou tu rodinu znát, tak si myslím, že je to dobré.“

C: „Neumím si to moc představit. Klasickou dovolenou si představuju tak, že si vezmu na čtrnáct dní nebo na týden volno a věnuju se sobě, někam jedu, jsem sama. A teď si nedovedu představit, jak mi někdo vezme tři děti na čtrnáct dní. Jak to bude proveditelné, kde se kdo najde, aby přišel s nabídkou. Rozumím tomu, že si nemůžu vybírat termín, to nejsem tak náročná, bude mi stačit, když budu vědět, že o prázdninách týden budou všechny tři děti někde, kde se nebudu muset obávat, že budou nějaké problémy.“

V jakých situacích si pěstounky potřebují nejvíce odpočinout?

Z odpovědí na otázky, které se týkají tohoto tématu, nejčastěji pěstounky zmiňovaly potřebu odpočinout si právě v době, kdy rodina zažívá nějakou krizi, je ovšem zřejmé, že v tuto dobu člověk nemůže nikam odejít, jelikož je uprostřed řešení problému. Nastane-li takováto situace, pěstounky si uvědomují, že si potřebují odpočinout bezprostředně po tom, co se atmosféra trochu uklidní. Z výpovědí pěstunek je možné přechíst jejich potřebu preventivního odpočinku, kdy by mohly čas v klidném období využít pro sebe, dočerpát tak energii a nabrat nové síly.

V rozhovorech jsem se tedy věnovala potřebě využít čas pro sebe z krátkodobého hlediska, kdy si pěstounky potřebují něco zařídit, zajít k lékaři či na úřad. V tomto směru většinou nemají problém zařídit si chvilku pro sebe, využijí například čas, kdy jsou děti ve škole, když je doma partner a nebo starší děti.

B: „Tak to se snažím chodit v čase, kdy je manžel doma, abychom se prostrídali. Ale teď toho měl hodně moc a chodil domů večer, takže takovýhle nějaký návštěvy u doktora, tak to si šetřím, až bude volněji.“

Jestliže jsme hovořili o potřebě dlouhodobějšího hlídání dětí, pěstounky popisovaly zejména krize, které jsou často důsledkem vyústění nějaké déletrvající situace.

A: „Já si myslím, že člověk se potřebuje zregenerovat a čas na dovolenou právě v krizi, když si ho udělat nemůže, z toho vyplývá, že těsně po nějaké krizi. Většinou by si člověk nejvíce potřeboval odpočinout, když to nejvíc nejde, to si myslím, že to tak bývá.“

B: „Určitě to jsou takové ty zátěžové situace, teď myslím takové ty přechody, jako je přechod ze školního roku na prázdniny, pak zase zpět do běžného režimu. Člověk si řekne, jsou prázdniny, bude to klidné období, ale ono to často tak není. Ta dovolená s dětmi mě stála tolik sil, že bych pak potřebovala ještě dovolenou pro sebe.“

D: „Před pěti lety, když to vezmu zpětně, tak bych opravdu uvítala možnost odpočinku, protože ty tři nejmenší byly hodně malinký, ještě jsme přijali tři velké děti, tak to jsem

opravdu nevěděla, co mám dělat dřív a představa, že mám čas pro sebe a můžu si někam zalézt, byla dost nereálná. Jediná možnost byla nějak odjet, ale jinak to nešlo, protože děti pořád vyžadovaly pozornost.“

C: „A pak jsou to pak takové ty akutní situace. Když je člověk třeba na dně. To už jsem zažila několikrát, že jsem nutně potřebovala... (odmlčení). Když je velmi náročné dlouhé období a potřebuješ vypnout. Protože už na nic nereaguješ, nereaguje ti mozek, neposlouchá tělo. Už ti nejde mluvit, protože už tě nechce poslouchat pusa, tak tam bych si představila nějakou krizovou linku, kam bych zavolala a řekla, prosím vás, přijed'te, potřebuju den volna. To není tak často, ale stává se to.“

Jak se v pěstounských rodinách řeší tyto situace a co pěstounky dále navrhují?

Některé pěstounky, mají oporu v rodině a často využívají její pomoci, některé však nemohou využít pomoci ve své rodině a proto se častěji spoléhají sami na sebe, na svého partnera. Dále je pak pěstouny využívána podpora organizací, které nabízí pomoc dobrovolníků a odlehčovací pobyty. Tato pomoc byla některými organizacemi poskytována ještě před novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Jak už jsem psala výše, pěstounky jsou většinou schopné zařídit si návštěvu lékaře, či úřadu bez pomoci dalších osob. Zaměřím se zde více na to, jakým způsobem řešily krizové situace, kterými si prošly.

A: „Dlouhodobě to je docela problém, protože Anetka nechce nikde moc spát. Byla krize, když jsem měla nemocné koleno a byla sněhová kalamita, nejel ani autobus. Tak to bylo neplánované a ona musela přespat jinde, ale zase to bylo u příbuzných. Dva tři dny je dlouhodobé. Delší doba nenastala a ani si to nedovedu představit.“

B: „Využíváme dobrovolníky. To je, sobecky, když si potřebuju odpočinout. Zatím jsem nebyla třeba nemocná. Je to čistě kvůli tomu, abychom si mohla odpočinout.“

D: „V minulosti jsme si vzájemně vypomáhali se sousedy, protože to byli taky pěstouni. Dělali jsme to tak, že oni šli pryč a řekli nám a my jsme se tam na děti chodili koukat, nebo byly u nás a obráceně.“

„Nebo jsme měli domluvené přes Amaltheu dvě dobrovolnice, které k nám chodily dvakrát týdně hrát si s těmi malými dětmi na dvě hodiny, abychom mohli být s těmi velkými. Takže to nebyl úlevový respit pro mě, ale tím jak nás bylo hodně a jak bylo hodně dětí, tak všechny potřebovaly nějakým způsobem zaopatřit, tak aby se na všechny dostalo.“

C: „Svého času jsme to dělali vzájemně, když byla Jana v tom nejhorším období, co jsme kdy zažili, a já doufám, že už nikdy nic takového nezažiju, tak jsme se po deseti minutách střídali, abychom u ní byli a ten druhý se šel vydýchat a pak zase toho prvního vystřídal. To bylo opravdu hrozný.“

Některé pěstounky se během rozhovorů zmiňovaly o tom, že by se dala situace dále řešit svépomocí mezi pěstounskými rodinami, které se již znají a nebo díky dobrovolníkům, se kterými se děti i pěstouni také znají například z víkendových pobytů.

A: „Jsou situace, kdy není hlídání a mě tedy napadá, že jediným řešením by mohla být respitní péče a že by si ji mohli navzájem poskytovat pěstouni, kteří se znají. To mě přijde jako ideální řešení. Mohlo by to fungovat jako výměna, protože to pro ty děti není tolik stresující, než jít do nějakého zařízení na hlídání, to si vůbec nedovedu představit.“

C: „Mám teďka takovou výhodu, že jsme navázali spolupráci s ostatními pěstouny. Je nás víc rodin, dobře se známe, a když chce mít jedna volný víkend, má možnost dát je k těm druhým pěstounům a pak zase naopak.“

B: „Teď sama za sebe, když třeba přemýšlím o tom, že bych potřebovala jít k doktorovi, nebo si odpočinout, tak bych byla strašně ráda, kdyby to byli dobrovolníci, kteří se s dětmi už znají, a kdyby to měli finančně ohodnocené. Je mi nepříjemné, když to dělají zadarmo.“

Jak pěstounky využívají pomoc neziskových organizací?

Dále jsem zjišťovala, jak v této oblasti pomáhají pěstounkám neziskové organizace. Zda využívají nějaké odlehčovací služby, které organizace poskytují.

A: „Ano, Amaltheu, tyto pobyty, víkendovky a letní pobyt. Využíváme možnosti účastnit se skoro všech akcí Amalthey.“

B: „Využíváme nabídky Amalthey a s klíčovou pracovnící jsme se dohodli, že by pro nás byl dobrý respit, že bychom si měli odpočinout, máme za sebou takové náročnější období. Tak jsme využili nabídku dobrovolníků mimo víkendový pobyt.“

D: „Jednou se stalo, že jsme mohli dát úplně všechny děti na víkendovku. A jinak né, jinou organizaci jsme nevyužívali. A třeba ty malé jsem nepouštěla, protože jsem vnímala, že některé na to ještě nejsou zralé, aby jely, oni by to zvládly, ale pak bych to s nimi měla příštích čtrnáct dní těžké, protože by padly všechny hranice a pravidla. To by mi za to nestálo, takže jezdily jen ty velký a malý nám zůstaly doma, což pak není respit, ale vlastně v podstatě ano.“

C: „Ano, tak třeba ty víkendovky pro děti. Což udělala Amalthea úplně úžasnou věc, když vzala všechny děti z rodiny. Nebralo se to po věkových kategoriích, ale bylo to pro všechny děti z rodiny. Tak to je hodně dobrý.“

Co na to děti?

V rozhovorech jsem často s pěstovkami narazila na fakt, že například víkendové pobyty pro děti nejsou výhodou pouze pro náhradní rodiče, ale také pro děti.

A: „Mě to baví (smích). A rozvíjí to Janičku, pokaždé se něco naučí, protože tady je opravdu tým odborníků, to říkám vždycky. Když Janička chodí do školy, tak leckdy si mně stěžuje a žaluje a tady je velmi spokojená, cítí se bezpečně, opravdu, jste dobří.“

D: „Spíš kvůli dětem, ptali jsme se jich, jestli chtějí jet a ony chtěly. Takže to nebylo tak, že bychom je posílali na respit, ale protože ony chtěly jet.“

C: „A věřím, že i pro ty děti je to skvělé, já věřím tomu, že i oni si to užívají. Třeba pro Petra to je fajn, když se dostane z našeho dosahu, protože je teď ve věku, kdy my jsme samozřejmě úplně nemožný. A já jsem pro, ať si to prostě užívá.“

Jak pěstounky využívají čas, který mají pro sebe?

Pěstounky využívají čas, který mají pro sebe buď k tomu, aby znovu obnovily své síly po nějakém náročném období, snaží se mít čas pro sebe nebo se věnují individuální péči některému s dětí.

D: *„Můžeme jít s manželem třeba do kina nebo do divadla. Je fakt, že bereme třeba jedno nebo dvě děti s sebou, když je to téma, které je zajímavé. Děláme to tak, aby se využil čas pro nás s manželem, ale i pro to, abychom se mohli individuálně věnovat jednotlivým dětem a nebo to využiju sama pro sebe, když třeba oba s mužem máme každý svůj plán.“*

A: *„Mám rodinný dům a kolem toho je spousta práce, minimálně bych třeba něco uklízela. Za tu dobu kdy je Janička na víkendovém pobytu se toho moc nestihne. Chtěla bych toho dělat hodně, ale ono to souvisí s tím, že jsem sama, tak toho sama tolik neudělám. Radši si hraju s Haničkou, než dělám domácnost.“*

C: *„To je pro mě důležité, hodně důležité. To mlčení – to potřebuju jenom k tomu, abych vydechla.“*

V rozhovorech jsem se dále zabývala myšlenkou, že by existovaly rodiny nebo jednotlivci, díky nimž by bylo možné zajistit odlehčení pěstounům. Byli by to lidé ochotní vzít si například na víkend nebo na týden dítě z pěstounské rodiny. Doptávala jsem se pěstounek, co si myslí o tomto způsobu zajištění dětí v době, kdy by chtěly využít své právo na dovolenou. Zjišťovala jsem, jakou mají představu o organizaci takové služby, o financování a co by potřebovaly, aby se cítily dobře v této spolupráci.

Kdo by to měl organizovat?

Pěstounky, se kterými jsem hovořila na toto téma, často zmiňovaly, že by byly rády, kdyby spolupráci mezi nimi a rodinami, které by poskytovaly respitní služby, zašitovala nějaká organizace.

A: *„To jak to organizuje Amalthea je nadstandardní, to žádný OSPOD nezajistí. To že se tu (na letním vzdělávacím pobytu pro děti) máme všichni možnost poznat a pak postupně zjišťovat, že toho máme hodně společného, to mi přijde ideální a nebála bych se svěřit jim*

Anetku a nebo teda že by v jednu chvíli byly děti ze dvou rodin v jedné rodině a pak zase v té druhé, to bych se nebála. Asi když by byla ta možnost, tak by bylo dobrý mít nasmlouvanou jednu stálou rodinu, do které bys měla možnost to dítě na nějakou dobu dát.“

B: „Tak ono vlastně proběhlo, jezdíme na ty víkendovky, kde jsou dobrovolníci. Jeden dobrovolník jezdil k nám do rodiny za jedním dítětem, takže ostatní děti ho také znaly. A jednou byly ty nejmenší u dobrovolníka na víkend, bylo dobré, že už se znali, těšily se na něho.“

C: „Spoléhala bych se v tom třeba na Amalhteu, protože v ni mám důvěru a dál bych potřebovala nějaký osobní kontakt.“

Jak by mělo vypadat seznamování s respitní rodinou?

Všechny dotazované hovořily o potřebě osobního kontaktu a o sympatiích, které by byly nutné k tomu, aby měly důvěru svěřit dítě osobě, kterou dříve neznaly.

B: „Asi by k nám měl napřed přijet, s dětmi si třeba hodinu hrát, aby se okoukali, třeba dvakrát třikrát a pak už by ty děti byly ochotný jet k tomu člověku.“

C: „Potřebovala bych nabyt důvěry a sympatie. To bych zjistila až v momentě, kdy bych se s tím člověkem nebo s tou organizací potkala osobně. Potřebovala bych vědět, že k tomu mají nějaké předpoklady a nějaký vzdělání a vědí, o co jde. Což je jasný. Hodně mi záleží na prvním dojmu, možnosti si popovídat, deset minut povídání a já bych pak věděla, že můžu. To je to v co já docela věřím. Jsem všeobecně docela důvěřivá, takže když přijde třeba ze strany Amalthea nějaká nabídka, tak já nemám potřebu se o to nějak dál zajímat, protože vím, že je to dobrý.“

A: „Asi bych byla ráda, kdyby to byli lidi s nějakými zkušenostmi, aby třeba byli v kontaktu s dětmi, které mají různá specifika. To bych pokládala za samozřejmost.“

D: „Co považuju za důležitý je to, aby to byla pořád jedna rodina, aby ty děti nešly pořád k někomu jinému. Nebo těch rodin může být víc, že by každé dítě jezdilo jinam, ale to by se pak asi těžko zkombinovalo. Ale nevadilo by mi, že děti nejsou spolu. Aby jezdily do známého prostředí.“

Jak by měla probíhat další organizace?

Pokud by byl kontakt mezi pěstounskou a respitní rodinou již navázán, pěstounky by rády poznaly rodinu ještě blíže a také by chtěly, aby se i děti seznámily s lidmi, kteří by je měli hlídat. Pěstounky by dále chtěly vědět, jaké časové možnosti by měly, jak hodně dopředu by musely domlouvat pobyt dětí u respitní rodiny a dále jakým způsobem by probíhala komunikace.

D: *„Asi bych chtěla vědět, jak to tam vypadá, chtěla bych tam ty děti vést sama, né že si pro ně přijede. A nevím, no, jak se to dělá správně organizačně. Normálně bychom se s tím člověkem domluvili, co jim mám dát s sebou, jaké mají plány, jestli potřebuje nějaké peníze, jestli s dětmi plánuje někam jet. Protože bych nechtěla, aby to ten člověk platil ze svého, takže pokud by měl vymyšlený nějaký program, který bude něco stát, tak bych se chtěla domluvit, kolik to bude stát. Domluvit se třeba kdyby děti chtěli zavolat, nebo jestli mi jim máme volat. Takové detaily.“*

C: *„Ideální by bylo, kdyby byla stanovená nějaká doba, jak hodně dopředu si říct, že budu potřebovat, protože mi je jasný, že to nejde hned ze dne na den, ačkoliv mít tu možnost se zeptat, jestli by to nešlo, tak to bych taky uvítala. Stačilo by mi měsíc nebo dva dopředu možnost si objednat ten termín. Tak to bych byla úplně nejšťastnější, ale byla bych spokojená, kdyby mi dali vybrat... (smích)“*

B: *„Jo, zajet tam, chvilku tam u nich pobýt, dát si kafe, my bychom si povídaly, oni by si tam mohly zvykat, taky by viděly, že my si povídáme. Pak je tam nechat třeba na hodinu s tím, že si odejdu, aby měly možnost si i ty lidi zvyknout. Pak je tam nechat třeba na odpoledne, pak přes noc a pak na víkend a pak na týden (smích).“*

Měla by být tato služba finančně ohodnocena?

Zjišťovala jsem, jak nahlíží pěstounky na finanční stránku této věci, jaký mají názor na to, zda by měly být respitní rodiny ohodnoceny a kdo by to měl hradit? Oslovené pěstounky si myslí, že by měly být respitní rodiny ohodnoceny.

C: *„Já si to neumím představit, když se to třeba vyčíslí, ale za toho unaveného pěstouna nemám problém si to zaplatit. Když by nebylo jiná volba, samozřejmě v pořádku je to, že se*

má postarat stát, ale než nic, tak bych to zaplatila, nebo přispěla, což je pro mě důležitější než tu možnost nemít vůbec.“

A: *„Myslím si, že by to měli mít ohodnocené.“*

B: *„Něco jiného je, když dobrovolníci jedou na víkendový pobyt, je to od nich hezké dělají to ve svém čase. Ale já jsem to využívala od soboty do úterý, takže oni si to pondělí úterý museli vzít volno z práce, ze své dovolené.“*

2.1.1 Shrnutí

Pěstounky, se kterými jsem měla možnost promluvit na toto téma, jsou si tedy vědomy svého práva na dovolenou a z hlediska své psychohygieny považují toto právo za potřebné. Pěstounky vědí, jak využívat svůj volný čas a uvědomují si, že je vždy lepší využít odlehčovacích služeb preventivně, jelikož během krizí, které jsou důsledkem nějaké dlouhotrvající situace, není možné odejít a odpočinout si.

Některé oslovené pěstounky mají možnost využít svých blízkých, některé tuto možnost nemají a tak spoléhají na sebe a svého partnera. Pěstounky také využívají služeb Amalthea, často bylo zmíněno, že mají v tuto organizaci důvěru a proto by jí věřily i v případě, že by zprostředkovávala kontakty s lidmi, kteří by poskytovali odlehčovací služby, jako tzv. respitní pěstouni.

Dále jsme se během rozhovorů dotkly potřebnosti odpočinku a tedy potřeby organizací, které pořádají respitní pobyty, dobrovolníků a spolupráce mezi rodinami samotnými. Pěstounky považují tyto akce za přínosné i pro děti, které mají v péči.

Oslovené pěstounky si dovedou představit, že by svěřily dítě jiné osobě na kratší dobu, aby si mohly odpočinout. Důvěra a zaštitění nějakou organizací by pro ně hrála v této věci důležitou roli.

2.2 OSPOD

Z patnácti oslovených OSPOD odpověděly na mé otázky pouze čtyři pracovnice těchto orgánů. Výsledek tedy nemůže být považován za validní, přesto zde krátce shrnuji informace, které mi byly poskytnuty.

Z poskytnutých informací vyplývá, že z největší části tyto OSPOD spolupracují s nestátními neziskovými organizacemi, které pořádají pro děti letní tábory. OSPOD pomáhají pěstounům při zajištění odlehčovacích služeb, mají kontakty na organizace, které jsou v tomto směru činné.

Na druhé straně z výpovědí některých OSPOD plyne, že pěstouni nemají o odlehčovací služby příliš zájem. Tyto OSPOD mají několik vysvětlení, buď se jedná o pěstounské rodiny, ve kterých jsou svěřené velmi malé děti, dále děti v rodinách, se kterým spolupracují jsou z velké části (jeden OSPOD uvádí až ze 2/3) v příbuzenské pěstounské péči, a nebo se jedná o pěstounské rodiny s dětmi nevyžadujícími dvacet čtyř hodinovou péči.

2.3 Nestátní neziskové organizace

Jak je uvedeno výše oslovila jsem organizace pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a v Pardubickém kraji, jejichž předmětem je činnost v oblasti náhradní rodinné péče, konkrétně pěstounské péče. V rozhovoru jsem zjišťovala jakým způsobem je naplňováno právo pěstounů na dovolenou a jejich povinnost vzdělávat se. V rozhovorech jsem dále nezjišťovala naplňování dalších práv a povinností pěstounů, které vyplývají organizacím ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, je-li uzavřena dohoda o výkonu pěstounské péče. Dále uvádím stručný popis organizací z hlediska jejich činností v oblasti odlehčovacích služeb a vzdělávacích aktivit.

Amalthea

Nezisková organizace Amalthea vykonává sociálně-právní ochranu dětí na základě pověření MPSV ČR. V rámci programu Centra náhradní rodinné péče spolupracuje s pěstouny, adoptivními rodiči a zájemci o pěstounství či adopci. Amalthea uzavírá dohody o výkonu pěstounské péče a právo pěstounů na dovolenou zajišťuje v rámci respitních víkendových

pobytů, případně respitních dobrovolníků nebo placeného hlídání. Všechny typy odlehčovacích služeb, které Amalthea poskytuje, jsou pouze pro pěstounské rodiny, se kterými má uzavřenou dohodu.

V případě vzdělávacích aktivit organizovaných Amaltheou jsou přednostně oslovováni pěstouni s uzavřenými dohodami, s ohledem na nenaplněnou kapacitu jsou volná místa nabídnuta pěstounům z jiných organizací. Vzdělávací aktivity jsou zajišťovány v podobě týdenního vzdělávacího pobytu pro náhradní rodiny, vzdělávacích víkendových pobytů pro náhradní rodiny, odpoledních klubů, vzdělávacích dnů a půlnů. V rámci těchto akcí je zajištěn program také pro děti, doba „hlídání dětí“ však není započítávána do dovolené pěstounů. Tyto vzdělávací akce jsou lektorovány zaměstnanci Amalthea nebo externími lektory.

Bonanza, o.s.

Občanské sdružení Bonanza je nezisková organizace pověřená k výkonu sociálně-právní ochraně dětí poskytující sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Bonanza, o.s. neuzavírá dohody o výkonu pěstounské péče, zaměřuje většinu svých aktivit na prohlubování sociálních dovedností dětí, které jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, na sociální aktivizaci rodin a dále pak na pořádání volnočasových aktivit pro děti z pěstounských rodin. Jedná se zejména o jednodenní akce, při kterých zajišťuje program pro děti a dále letní tábory. Letní tábory organizované pro děti z pěstounských rodin jsou otevřeny pro klienty z Pardubického kraje konkrétně z okresů Polička, Moravská Třebová a Svitavy. Do budoucna by Bonanza o.s. chtěla organizovat vzdělávání pro pěstouny.

Děti patří domů, o.s.

Občanské sdružení Děti patří domů je pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Sdružení organizuje odlehčovací pobyty a vzdělávací aktivity čímž zajišťuje pěstounům, se kterými má uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, jejich právo na dovolenou a povinnost vzdělávat se. Děti patří domů, o.s. pořádá během letních prázdnin dva čtrnácti denní odlehčovací tábory. Dále pravidelně jedenkrát za měsíc pořádá víkendové odlehčovací pobyty, pěstoun má tak možnost využít volný čas pro sebe a nebo se účastnit vzdělávací akce, která probíhá ve stejný termín. Pěstouni mají možnost využít individuální

respitní službu, tato služba se však domlouvá s větším časovým předstihem nebo nastane-li krizová situace v pěstounské rodině, v tomto případě se snaží sdružení zareagovat co nejpružněji. Pravidelné odlehčovací služby jsou přednostně nabízeny pěstounům s uzavřenými dohodami, je-li volná kapacita, jsou nabídnuty pěstounům z jiných organizací. Možnost využít individuální respitní služby je dostupná pouze pro pěstouny s dohodami uzavřenými u Děti patří domů, o.s. Dále tato organizace připravuje respitní pobyty „na klíč“, například pro klienty OSPOD.

Děti patří domů, o.s. zajišťuje jednodenní nebo dvoudenní vzdělávací semináře, které jsou otevřené i pro pěstouny, se kterými nemá sdružení uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče. Vzdělávání lektorují zaměstnanci Děti patří domů, o.s. nebo jiní nasmlouvaní odborníci. Zaměstnanci z Děti patří domů, o.s. mohou přednášet na seminářích pro jiné organizace.

Farní charita Litomyšl

Farní charita Litomyšl je pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a uzavírá s pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče od počátku roku 2014. Na základě uzavřených dohod naplňuje právo pěstounů na dovolenou a povinnost vzdělávat se skrze spolupráci s dalšími organizacemi působícími v oblasti náhradní rodinné péče.

Respitní služby nebyly rodinám doposud poskytnuty, ale v případě zájmu je Charita připravena tuto službu poskytnout. V blízké době bude Charita pořádat pro rodiny vzdělávací semináře a workshopy.

Charita Přelouč

Charita Přelouč uzavírá s pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Pěstounům, kteří mají s touto Charitou uzavřenou dohodu, zajišťují jejich právo na dovolenou organizováním zážitkových pobytů pro děti. Povinnost pěstounů vzdělávat se je zajišťována organizováním vzdělávacích seminářů, které jsou taktéž pouze pro pěstouny, se kterými má Charita uzavřenou dohodu.

Křídla pro pěstouny, o.s.

Občanské sdružení Křídla pro pěstouny organizuje různé aktivity, kterými zajišťuje odlehčovací služby a vzdělávání jak pro pěstouny, kteří mají s tímto sdružením uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, tak i pro pěstouny, kteří uzavřely dohodu s OSPOD či jinou pověřenou organizací. Křídla pro pěstouny o.s. pořádá vzdělávací semináře, při kterých je zajištěno hlídání dětí pěstounů, dále nabízí víkendové respitně-vzdělávací pobyty, na kterých se rodinám dostává odborné terapeutické péče dle individuálních potřeb rodinného systému. Křídla pro pěstouny, o.s. pořádá letní tábor pro děti z pěstounských rodin a připravují víkendový respitní pobyt.

Médea o.s.

Občanské sdružení Médea je pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a v oblasti pěstounské péče se zaměřuje na pořádání odlehčovacích pobytů pro děti a vzdělávacích aktivit pro pěstouny. Víkendové pobyty jsou nabízeny dětem z celého Pardubického kraje a konají se v prostorách statku občanského sdružení Květná zahrada, o.s. Dále Médea, o.s. organizuje letní tábor pro pěstounské děti, který slouží jako odlehčovací služba a díky němuž mohou pěstouni uplatnit své právo na dovolenou.

Občanské sdružení Médea dále pořádá vzdělávací aktivity v podobě víkendů, na kterých je zajištěno hlídání dětí a prostor pro pěstouny sloužící ke vzdělávání a dále jsou organizovány jednodenní vzdělávací akce.

Oblastní charita Moravská Třebová

Oblastní charita Moravská Třebová je pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a uzavírá s pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče. Charita naplňuje právo pěstounů na dovolenou ve spolupráci s Oblastní charitou Polička, která organizuje letní tábor s odbornou terapeutickou pomocí pro děti z pěstounských rodin. Oblastní charita do této doby neorganizovala respitní pobyty, do budoucna však plánuje pořádat dva víkendové pobyty ročně a v případě zájmu pěstounských rodin by mohla organizovat letní tábor.

Oblastní charita poskytuje vzdělávání, nejen pro pěstouny s uzavřenou dohodou, ale také pro pěstouny s dohodami uzavřenými u OSPOD a dalšími organizacemi, dále se těchto vzdělávacích akcí mohou účastnit dobrovolníci Charity a široká veřejnost.

Všechny služby jsou k dispozici pěstounům, kteří nemají s Charitou uzavřenou Dohodu o výkonu pěstounské péče.

Oblastní charita Pardubice

Oblastní charita Pardubice je pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochraně dětí a uzavírá s pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče. Oblastní charita pořádá víkendové respitně-vzdělávací pobyty, na kterých je zajištěn program pro děti a tím prostor pro pěstouny na jejich vzdělávání. Do budoucna by Charita chtěla začít pořádat respitní pobyty, nyní to však z časového hlediska není možné a tak proplácí pěstounům letní tábory pro děti, které jsou pořádány jinými organizacemi a v případě potřeby má možnost spolupracovat s Oblastní charitou v Poličce. Oblastní charita Pardubice organizuje vzdělávací semináře jak pro pěstouny se kterými má uzavřené dohody tak pro pěstouny pod jiným organizacemi.

Oblastní charita Polička

Oblastní charita Polička má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany a uzavírá s pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče. Tato organizace naplňuje právo pěstounů na dovolenou tím, že pořádá respitně-diagnostické výlety pro děti, jednodenní či víkendové respitně-vzdělávací aktivity a letní tábor především pro děti se specifickými potřebami. Na akcích, které organizuje Oblastní charita, jsou přítomni odborníci (např.: psycholog, soc. pracovník), kteří se po dohodě s pěstouny mohou více zaměřit na projevy dítěte a poskytnout odbornou péči a poradenství v této oblasti. Děti, které nemají specifické potřeby, jsou podporovány, aby se účastnily letních táborů pořádaných jinými organizacemi či zájmovými spolky. Oblastní charita Polička pořádá vzdělávací semináře, jejichž účastí si pěstouni mohou splnit svoji povinnost vzdělávání. Semináře jsou otevřené i pro pěstouny, kteří nemají s Charitou uzavřenou dohodu.

Poradna pro rodinu Pardubického kraje

Poradna pro rodinu uzavírá s pěstouny Dohody o výkonu pěstounské péče na základě pověření o sociálně-právní ochraně dětí. Pěstouni mohou naplnit své právo na dovolenu několika způsoby. Poradna pořádá ve spolupráci s Křídly, o.s. víkendové pobyty, které plní vzdělávací, respitní a terapeutickou funkci, dále mají pěstouni možnost využít placeného hlídání dětí a nebo se děti, které mají v pěstounské péči mohou zúčastnit volnočasové aktivity (př.: letní tábor), kterou pořádá jiná organizace, Poradna pak tuto aktivitu dle dohody pěstounům proplatí.

Poradna pro rodinu Pardubice pořádá vzdělávací akce pro pěstouny, které lektorují zaměstnanci Poradny nebo externí lektoři.

Organizuje-li Poradna vzdělávací nebo odlehčovací akce, mohou se jich účastnit i pěstouni, kteří nemají s Poradnou uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče.

SKP-CENTRUM, o.p.s.

Program Podpora rodiny SKP-CENTRUM, o.p.s. zajišťuje právo na dovolenou pěstounům, se kterými má uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče, nákupem odlehčovacích služeb od organizací, které tyto služby nabízí. SKP-CENTRUM, o.p.s. tedy samo neorganizuje odlehčovací služby. Splnit povinnost vzdělávání mohou pěstouni tím, že se účastní vzdělávacích akcí pořádanými přímo SKP-CENTRUM, o.p.s., nebo je zprostředkována účast na vzdělávání jiných subjektů. Vzdělávací aktivity jsou otevřené i pro pěstouny, kteří nemají uzavřenou dohodu s SKP-CENTRUM o.p.s.

Volant, o.p.s.

Volant, o.p.s. je nestátní nezisková organizace, která zajišťuje volnočasové aktivity pro děti, mládež a dospělé. Mimo tyto aktivity je Volant, o.p.s. pověřenou organizací k výkonu sociálně-právní ochraně dětí, v rámci tohoto pověření uzavírá dohody o výkonu pěstounské péče. Volant, o.p.s. organizuje volnočasové aktivity, jako jsou například výlety, letní tábory, odpolední klub. Všechny těchto aktivit se mohou účastnit děti z pěstounských rodin, což může

být využito jako odlehčovací služba a tím splněno právo pěstounů na dovolenou. Volant, o.p.s. nepořádá vzdělávací akce pro pěstouny. V případě, že pěstouni požadují jiné odlehčovací služby, nakupuje Volant, o.p.s. odlehčovací služby a vzdělávání od jiných organizací.

Název organizace, kontakt	Uzavírá Dohody o výkonu pěstounské péče	Organizuje	Poskytuje služby rodinám, se kterými nemá uzavřenou Dohodu	
			respitní služby	vzdělávání
Amalthea www.amalthea.cz amalthea@amalthea.cz	Ano	týdenní vzdělávací pobyty, víkendové vzdělávací pobyty, víkendové respitní pobyty, vzdělávací semináře, lektorská činnost	Ne	Ano
Bonanza, o.s. www.osbonanza.cz info@osbonanza.cz	Ne	jednodenní volnočasové akce, letní tábory	Částečně ano	Ne
Děti patří domů, o.s. www.detipatridomu.cz detipatridomu@seznam.cz	Ano	letní tábory, respitní víkendové pobyty, individuální respitní služba, dvoudenní a jednodenní vzdělávací semináře, lektorská činnost	Ano	Ano
Farní charita Litomyšl www.litomysl.charita.cz sar@lit.cz	Ano	K 16. 4. prozatím neorganizuje vzdělávání ani odlehčovací služby.	Prozatím ne	Prozatím ne
Charita Přelouč www.prelouc.charita.cz krepaska.charita@seznam.cz	Ano	zážitkové pobyty, individuální vzdělávání	Ne	Ne
Křídla pro pěstouny o.s. www.kridlapropestouny.cz/ info@kridlapropestouny.cz	Ano	respitně-vzdělávací vikendy, letní tábor, vzdělávací semináře	Ano	Ano
Médea, o.s. hrabcuk@hlinsko.cz	Ne	letní tábor, víkendové pobyty, vzdělávací semináře, lektorská činnost	Ano	Ano

Tabulka 2 - Shrnutí odlehčovacích služeb a vzdělávacích aktivit 1

Název organizace, kontakt	Uzavírá Dohody o výkonu pěstounské péče	Organizuje	Poskytuje služby rodinám, se kterými nemá uzavřenou Dohodu	
			respitní služby	vzdělávání
Oblastní charita Moravská Třebová www.mtrebova.charita.cz barbora.zilkova@mtrebova.charita.cz	Ano	vzdělávací aktivity, v budoucnu odlehčovací pobyty	Prozatím ne	Ano
Oblastní charita Pardubice http://pardubice.charita.cz/ pestouni@charitapardubice.cz	Ano	respitně-vzdělávací víkendy, vzdělávací semináře	Ne	Ano
Oblastní charita Polička www.policka.charita.cz sas@policka.cz	Ano	respitně diagnostické výlety, jednodenní/víkendové respitně-vzdělávací aktivity, letní tábor, vzdělávací semináře	Ano	Ano
Poradna pro rodinu Pardubického kraje www.poradnapardubice.cz/ nrp@poradnapardubice.cz	Ano	respitně-vzdělávací víkendy, vzdělávací semináře	Ano	Ano
SKP-CENTRUM, o.p.s. www.skp-centrum.cz adela.michkova@skp-centrum.cz	Ano	vzdělávací aktivity,	Ne	Ano
Volant, o.p.s. www.volantops.cz volantops@seznam.cz	Ano	volnočasové aktivity, výlety, letní tábor	Ano	Ne

Tabulka 3 – Shrnutí odlehčovacích služeb a vzdělávacích aktivit 2

3 ZÁVĚREČNÁ DISKUSE

Na tomto místě, bych ráda shrnula své poznatky, které jsem získala během tvorby výzkumné části této práce. Zvolené téma jsem si vybrala z důvodu svého zájmu o pěstounskou péči a díky své zkušenosti jakožto dobrovolníka v nestátní neziskové organizaci Amalthea. Během této spolupráce jsem měla možnost pronikat více do této problematiky a čím dál více se utvrzovat v tom, že pěstouni mají právo na péči ze strany státu. Důvody jsem ostatně popisovala v prvních kapitolách teoretické části.

Výsledky z rozhovorů s pěstounkami mě znovu ubezpečily o tom, že je velmi důležité, aby se pěstounům, dětem v pěstounské péči a také biologickým dětem pěstounů věnovala kvalitní péče. Pěstouni by měli být dostatečně oceněni za službu, kterou vykonávají a měli by mít možnost vyjadřovat se k problematice náhradní rodinné péče. V posledních letech prochází institut náhradní rodinné péče transformací, na kterou si samotní pěstouni musí zvykat a budou-li hovořit konkrétně o právu na dovolenou, z rozhovorů vyplývá, že myšlenka na odpočinek byla pro pěstounky ještě několik let na zpět nemyslitelná. Nyní, v době, kdy je toto právo legislativně zakotveno, přechází dříve opomíjená nutnost v povědomí nejen pěstounům, ale i institucím, které s pěstouny pracují. Myslím si, že by přijetí tohoto práva mohlo mít za následek jakési uvolnění a zmírnění bezmoci, kterou mohli pěstouni často cítit. Možnost odpočinout si podle mého názoru nedopadá pouze na pěstouny, ale také na samotné děti. Například díky možnosti účastnit se odlehčovacích pobytů, mají děti možnost potkávat se se svými vrstevníky a navazovat vztahy v bezpečném prostředí.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou nedílnou součástí v systému péče o rodinu v České republice. Jsem si vědoma toho, že je potřeba dívat se na tento institut v historickém kontextu a možná přijmout fakt, že se jedná o součást byrokratického systému. Na druhou stranu je tento fakt zatěžující hlavně pro děti a rodiny samotné, což nemůže mít pozitivní dopad. Tímto argumentem si také vysvětluji důvod, proč na prosbu o poskytnutí informací reagovalo malé množství úředníků. Stojím za tím, že i pracovníci OSPOD mají právo na určitou péči ze strany státu, aby se celkově zkvalitnila práce s rodinami u nás.

Ráda bych také zhodnotila spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi. Jsem velmi ráda, že se mi podařilo hovořit s pracovníky ze všech neziskových organizací, které jsem ve věci své bakalářské práce oslovila. Podle mého je škála těchto organizací v Pardubickém kraji

velmi široká. Způsoby, jakými naplňují tyto nestátní neziskové organizace své cíle, jsou různé, v některých případech pracují odlišně a jejich názory se ne vždy slučují, jsem ale přesvědčená, že všechny konají v zájmu dětí a pěstounů. Důkazem může být důvěra pěstounů uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče nejen s OSPOD, ale i s nestátním neziskovými organizacemi, dále pak velký výběr nabízených služeb a pozitivní ohlasy pěstounů a dětí. Činnost těchto organizací považuji za nedílnou součást v systému péče o náhradní rodiny.

ZÁVĚR

System péče o rodinu v České republice prochází v posledních letech transformací, která by měla zkvalitnit péči v této oblasti. Především by mělo dojít k nastavení takových podmínek, aby byly podporovány rodiny a děti ohrožené negativními sociálními vlivy. Jedním z nástrojů státu, jak účelně vytvářet kvalitní podmínky pro život dětí, které nemohou z určitých důvodů vyrůstat ve své biologické rodině, je pěstounská péče.

Díky novelizaci zákona č. 359/199 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí došlo k významným změnám v oblasti péče o rodinu. Tato bakalářská práce se blíže zaměřuje na tu část novely, která se váže k problematice pěstounské péče, konkrétně pak na právo pěstounů na dovolenou.

Cílem práce bylo nejprve odůvodnit potřebu pěstounů odpočinout si. Tímto faktem se zabývám v teoretické části své práce. Hovořím zde o rozdílech biologického a náhradního rodičovství, o motivacích lidí, stát se rodiči, dále pak o specifických dětí přijatých do náhradní rodinné péče a o očekáváních pěstounů, která se ne vždy naplní. Součástí teoretické části je shrnutí hlavních změn v legislativě týkající se pěstounské péče, konkrétně se pak věnuji právům a povinnostem pěstounů. Právo pěstounů na dovolenou je pro tuto práci stěžejní z pohledu legislativy, více se jím zabývám v podkapitole 2.3. Na závěr vymezuji služby pro rodinu, dle dělení Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a definuji pojem odlehčovací služby.

Dalším cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak na své právo na dovolenou nahlíží samotní pěstouni. V praktické části se věnuji vyhodnocování polostrukturovaných rozhovorů s pěstounkami, které byly ochotné sdílet se mnou svůj pohled na tuto věc. S pěstounkami jsem hovořila o jejich názoru na právo odpočinout si, o situacích, ve kterých odpočinek nejvíce potřebují a o dalších aspektech týkajících se této problematiky. Celkově lze z rozhovorů s nimi vyčíst pozitivní postoj k tomuto právu.

OSPOD a nestátní neziskové organizace jsou subjekty podílející se na aplikaci tohoto práva do praxe. Dále jsem tedy zjišťovala, co mohou tyto subjekty pěstounům nabídnout, aby bylo jejich právo naplněno. Omezila jsem tento výzkum na oblast Pardubického kraje a oslovila jsem skrze elektronickou poštu OSPOD na úrovni obcí s rozšířenou působností a nestátní neziskové organizace s oprávněním k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Na základě získaných kontaktů jsem poté provedla telefonické rozhovory s pracovníky nestátních neziskových organizací.

Výsledkem teoretické části je pohled tří stran v oblasti náhradní rodinné péče na právo pěstounů na dovolenou. O rozhovorech s pěstounkami se zmiňuji výše. Dalším výstupem je shrnutí informací získaných od OSPOD a popis práce nestátních neziskových organizací. Tabulka, která vznikla, slouží jako stručný přehled činností neziskových organizací v oblasti odlehčovacích služeb a vzdělávacích aktivit.

Cíle, které byly stanoveny na počátku vzniku této bakalářské práce, mohu považovat za z části naplněné. Je možné získat představu o jednotlivých názorech pěstunek spolupracujících s nestátní neziskovou organizací Amalteha. Dále pak lze zjistit, jakým způsobem pracují některé OSPOD v oblasti naplňování práva na dovolenou v Pardubickém kraji. V tomto případě nejde o příliš validní data, jelikož vzorek respondentů je příliš nízký.

Z popisů nestátních neziskových organizací a z přehledu jejich činností je možné získat přehled o konkrétních typech odlehčovacích služeb a vzdělávacích aktivitách. Tyto data lze považovat za validní z pohledu úplnosti. Bylo možné vyhodnotit získané informace od všech organizací pověřených uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče v Pardubickém kraji.

Legislativní úprava zákona o sociálně-právní ochraně dětí s sebou přináší změny, na které si všechny zainteresované subjekty postupně zvykají. Způsob naplňování práva pěstounů na dovolenou se tedy také vyvíjí a dá se předpokládat jeho proměnlivost i v příštích letech, jelikož potřeby pěstounů nejsou v čase neměnné.

LITERATURA

BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 356 s. ISBN 978-807-3676-704

CLEAVER, Hedy a Steven WALKER. *Assessing children's needs and circumstances: the impact of the assessment framework*. New York: Jessica Kingsley, 2004, 438 p. ISBN 1843101599.

GOLDING, Kim S. *Nurturing attachments: supporting children who are fostered or adopted*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2008, p. cm. ISBN 978-184-3106-142.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., dopl., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 p. ISBN 80-717-8304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-637-3

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, 445 s. ISBN 978-802-4610-566.

PESSO, Albert, Diane BOYDEN-PESSO a Petra VRTBOVSKÁ. *Úvod do Pessu Boyden System Psychomotor: PBSP jako terapeutický systém v kontextu neurobiologie a teorie attachmentu*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2009, 210 s. ISBN 978-808-6620-152.

PUGHE, Billy a Terry PHILPOT. *Living alongside a child's recovery: therapeutic parenting with traumatized children*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2007, 144 p. ISBN 18-431-0328-1.

ROZUM A CIT, o.s. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: T. A. Print, s.r.o., 2007.

VRTBOVSKÁ, Petra. *Čítanka pro rodiče: (naděje na uzdravení)*. Praha: Natama, 2012.

Internetové zdroje:

MACELA, Miloslav. Prezentace Novela zákona o sociálně- právní ochraně dětí: zákon č. 401/2012 Sb. ze dne 7. 11. 2012. In:Www.mpsv.cz [online]. 18. ledna 2013 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Aktivity k podpoře rodiny [online]. 2013 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z:<http://www.mpsv.cz/cs/14471>

VRTBOVSKÁ, Petra. TERAPIE PORUCH ATTACHMENTU: „Zaměřeno na vnitřní svět.“. In: [Http://www.soft-zs.cz/](http://www.soft-zs.cz/) [online]. 2011 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.soft-zs.cz/softforum/63-petra-vrtbovska-terapie-poruch-attachmentu>

Legislativní dokumenty

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

In: 104/1991. 1991. Dostupné z:

http://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_dite-te-plne_zneni.pdf

Zákon o sociálních službách. In: 108/2006. 2006.

Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: 359/1999. 1999.

Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Otázky polostrukturovaného rozhovoru – pěstouni

Příloha 2: Otázky strukturovaného rozhovoru – nestátní neziskové organizace

Příloha 3: Kontaktní údaje OSPOD Pardubického kraje

PŘÍLOHY

Příloha 1

Otázky pro pěstouny

- Podle nové vyhlášky o sociálně-první ochraně dětí mají pěstouni právo na dovolenou.
Co si o tom myslíte?
- Vybavíte si některé situace, kdy je vhodné, aby pěstoun využil čas sám pro sebe?
- Nastane někdy situace, kdy potřebujete na chvíli, tzn., ne déle než jeden den, pohlídat děti?
- Máte někoho, na koho se v těchto situacích můžete spolehnout?
- Co je to za situace?
- Jak je řešíte? / Jak byste je řešili, kdyby nastaly?
- Nastanou situace, kdy potřebujete pohlídat děti na delší dobu? Tzn. více dní, přes noc.
- Máte někoho, na koho se v těchto situacích můžete spolehnout?
- Co je to za situace?
- Jak je řešíte? / Jak byste je řešili, kdyby nastaly?
- Mám za to, že pěstounství může být v některých aspektech náročné s ohledem na specifika, se kterými děti do pěstounských rodin přichází. Co si myslíte o tom, že máte právo na odpočinek?
- Využili jste někdy respitní služby?
- Jaké?
- Co Vás k tomu vedlo?
- Jakým způsobem jste postupovali, abyste respit zajistili?

Příloha 2

Otázky organizace

- Uzavíráte dohody o výkonu pěstounské péče?
- Jakým způsobem naplňujete právo pěstounů na dovolenou?
- Organizujete-li odlehčovací služby, jsou tyto aktivity nabízeny i pěstounům, se kterými nemáte uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče?
- Jakým způsobem zprostředkováváte pěstounům povinné vzdělávání?
- Organizujete-li vzdělávací aktivity, jakým způsobem tak činíte?
- Jsou tyto vzdělávací aktivity nabízeny i pěstounům, se kterými nemáte uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče?

Příloha 3

Kontaktní údaje

Kontaktní údaje orgánů sociálně-právní ochrany dětí				
Obecní úřad obce s rozšířenou působností	Vedoucí odboru	e-mailová adresa	telefon	webová adresa
Česká Třebová	JUDr. Eva Gibišová - vedoucí odboru	eva.gibisova@ceska-trebova.cz	465 500 231	www.ceska-trebova.cz
Hlinsko	Bc. Martin Vtípil, DiS. - vedoucí odboru Yvona Ondráková - vedoucí oddělení SPOD	vtipil@hlinsko.cz ondrakova@hlinsko.cz	469 315 371 469 311 627	www.hlinsko.cz
Holice	Ing. Jana Faltusová - vedoucí odboru	faltusova@mestoholice.cz	466 741 270	www.mestoholice.cz
Chrudim	Imgr. Alice Kuklová - zástup vedoucí odboru Mgr. Martina Krejčová - vedoucí oddělení péče o rodinu a dítě	alice.kuklova@chrudim-city.cz martina.krejцова@chrudim-city.cz	469 657 562 469 657 570	www.chrudim-city.cz
Králiky	Bc. Bohumír Strnad - vedoucí odboru	b.strnad@orlicko.cz	465 670 861	www.kraliky.eu
Lanškroun	Věra Ptáčková - vedoucí odboru	vera.ptackova@mulanskroun.cz	465 385 263	www.mulanskroun.cz
Litomyšl	Alena Červinková - vedoucí odboru Mgr. Sylva Přikrylová - vedoucí oddělení SPOD	alena.cervinkova@litomysl.cz sylva.prikrylova@litomysl.cz	461 653 430 461 653 432	www.litomysl.cz
Moravská Třebová	Mgr. Irena Škadrová - vedoucí odboru	iskadrova@mtrebova.cz	461 353 050	www.mtrebova.cz
Pardubice	Jana Procházková DiS - vedoucí odboru Mgr. Iva Bartošová - vedoucí oddělení	Jana.Prochazkova@mmp.cz Iva.Bartosova@mmp.cz	466 859 622 466 859 631	www.mmp.cz
Polička	Bc. Martina Černíková - vedoucí odboru	cernikova@policka.org	461 723 844	www.policka.org
Přelouč	Květa Bocianová - vedoucí odboru Mgr. Šárka Junasová - vedoucí oddělení SPOD	kveta.bocianova@mestoprelouc.cz sarka.junasova@mestoprelouc.cz	466 094 161 466 094 170	www.mestoprelouc.cz
Svitavy	Šárka Řehořová - vedoucí odboru Světлана Richtrová - vedoucí oddělení SPOD	sarka.rehorova@svitavy.cz svetlana.richtrova@svitavy.cz	461 550 220 461 550 213	www.svitavy.cz
Ústí nad Orlicí	Anna Škopová - vedoucí odboru	skopova@muo.cz	465 514 512	www.ustinadorlici.cz
Vysoké Mýto	Romana Vondřejcová - vedoucí odboru	romana.vondrejцова@vysoke-myto.cz	465 466 223	www.vysoke-myto.cz
Žamberk	Mgr. Dagmar Ducháčková - vedoucí odboru Bc. Lucie Kubešová - vedoucí oddělení	d.duchackova@muzbk.cz l.kubesova@muzbk.cz	465 670 230 465 670 231	www.muzbk.cz

